

Univerzita Karlova v Praze
Fakulta humanitních studií

Bakalářská práce

OBRAZ ALBÁNCŮ V ČESKÉ SPOLEČNOSTI
V DRUHÉ POLOVINĚ 19. STOLETÍ A
NA ZAČÁTKU 20. STOLETÍ

Přemysl Vinš

Vedoucí práce: Mgr. Daniela Tinková, Ph.D.

Praha 2006

*Děkuji své vedoucí bakalářské práce,
Mgr. Daniele Tinkové, Ph.D., za pomoc s výběrem
tématu, za její trpělivost a cenné připomínky.*

„Albanec je veliké ozbrojené dítě. Je snadno vznětlivý a prchlý, a nic není snadnějšího, než jej urazit. Jeho pýcha a samolibost jsou vysoce vyvinuty. Albanec je mužem činu, rychle se rozhoduje, leč affekty se u něho rychle střídají. Dnes je přítelem, zítra zuřivým nepřítelem. Vůči cizinci je Albanec nedůvěřivý, pozná-li však, že se nemusí ničeho obávat, chrání jej vlastním životem. Nedůvěřivý je proto, že dosud z ciziny mu vždy jen hrozilo nebezpečí.“

Prohlašuji, že jsem práci vypracoval samostatně s použitím uvedené literatury a souhlasím s jejím eventuálním zveřejněním v tištěné nebo elektronické podobě.

V Praze dne 20. června 2006

.....
Přemysl Vinš

Obsah

I. PŘEDMLUVA 5

II. ÚVOD.....	8
III. OBRAZ ZEMĚ, JEJÍ HISTORIE A KULTURY	27
Obecné charakteristiky Albánců	27
Obraz albánské historie, kultury a jazyka	30
Obraz aktuálního dění v Albánii	34
IV. OBRAZ LIDU.....	37
Obecné charakteristiky Albánců	37
Obraz pozitivních a negativních vlastností Albánců.....	39
Obraz nejednotnosti Albánců	47
Vztah Albánců k Turkům a Slovanům	49
Obraz ženy a rodiny v albánské společnosti	51
V. ZÁVĚR.....	56
VI. PRAMENY A LITERATURA	60

I. PŘEDMLUVA

V této práci se věnuji národu, o němž máme v našich končinách dodnes jen málo informací a o kterém kolují dosti zkreslené informace. Tento fakt není ničím novým a tato práce to jen potvrzuje. K tématu „Obraz Albánců v české společnosti v druhé polovině 19. století a na začátku 20. století“ mě v první řadě vede můj dlouholetý zájem o Albánce, o jejich jazyk, historii a kulturu a také právě ta skutečnost, že v naší společnosti dodnes chybí větší povědomí o realitách Albánců, což přispívá k tomu, že slyšíme-li něco o Albáncích, jde většinou o negativní zprávy, které se týkají kriminality Albánců u nás, anebo o negativní zprávy z Kosova nebo Albánie. Tyto negativní informace výrazně převažují nad těmi pozitivními a český člověk má jen málo příležitostí seznámit se s albánskou literaturou a kulturou vůbec. Příčiny převážně negativního obrazu Albánců v české společnosti je třeba hledat nejen ve složitém politicko-ekonomickém vývoji v Albánii a v dalších oblastech, kde Albánci žijí, ale také v minulosti. To je právě důvod, proč jsem si toto téma zvolil. Ke zpracování tématu jsem si vybral období druhé poloviny 19. století a začátek 20. století, neboť se jednalo o období, kdy Češi poprvé mohli o Albáncích častěji číst.

Doba druhé poloviny 19. století byla ve znamení pokračujícího úpadku Osmanské říše a růstu národního vědomí jednotlivých balkánských národů, kterým se v mnoha válkách s Tureckem¹ podařilo vydobýt si na Turecku nejprve autonomii a posléze, s podporou velmocí, i národní samostatnost. Velmoci sledovaly na Balkáně své vlastní zájmy a prostřednictvím nově vznikajících balkánských států se snažily získat co nejvýhodnější pozice proti dalším velmocím. Velmocenské soupeření po krvavých rusko-tureckých válkách² a po sanstefanském,³ berlínském kongresu⁴ a po událostech na Balkáně po roce 1878 se projevil v růstu zájmu o Balkánský poloostrov a o boj balkánských národů za samostatnost. Prezentace kultury těchto národů byla častým tématem dobového tisku. Tento zájem vrcholil v dobách dvou balkánských válek v letech 1912 až 1913. Také ve své práci se zaměřím zejména na dobu balkánských válek, neboť z této doby pochází největší

---

¹ Pojem „Turecko“ lze ztotožnit s pojmem „Osmanská říše“. Osmanská říše je označení pro Turecko. Od 10. století pronikali ze střední Asie do maloasijské oblasti seldžučtí Turci, kteří zde v 11. století vytvořili první turecký státní útvar, Konyjský sultanát. Ten se v důsledku mongolských nájezdů ve 14. století rozpadl a roku 1299 vyhlásil vládce emirátu v severozápadní Anatolii Osman I. nezávislost na sultanátu, a položil tak základy Osmanské říše a dynastie. Osmanská říše zahrnovala území Předního východu, severní Afriky a jihovýchodní Evropy: Honzák, František, Pečenka, Marek: Evropa v proměnách staletí, Praha 1997, str. 461.

² Rusko-turecké války probíhaly v letech 1877-1878 (pozn. autora).

³ Kongres v San Stefanu (sanstefanský mír) upravoval poměry na Balkáně po rusko-tureckých válkách (1877-1878) ve prospěch Ruska a slovanských národů na Balkáně (pozn. autora).

⁴ Berlínský kongres revidoval výsledky sanstefanského míru, které byly pro západní velmoci nepřijatelné (pozn. autora).

množství materiálu. Dobový český tisk se zaměřoval především na balkánské slovanské národy, ovšem nemohl přehlédnout ani stále sílící národní hnutí Albánců.

Pro zpracování svého tématu jsem hledal v dobové literatuře a v dobovém tisku jakékoliv zmínky o Albáncích a mým cílem je představit témata, o kterých v souvislosti s Albánci psal český tisk a která se objevovala v literatuře. Kromě toho chci v této práci také představit velice skromnou, byť přesto existující, literaturu o Albáncích, která tu byla v druhé polovině 19. století a na začátku 20. století dostupná a která byla hlavním zdrojem informací o albánském národě. Z této literatury často čerpali i autoři novinových a časopiseckých článků a je tak nesporné, že tato literatura měla na obraz Albánců velký vliv.

Sledované období ve své práci mohu vymezit přibližně roky 1878 a 1914. Spodní časová hranice je dobou konání obou kongresů (sanstefanský a berlínský kongres), které přinesly výraznou proměnu hranic na Balkáně a které lze považovat za důležitý podnět rozmachu albánského národního hnutí (viz. dále), zatímco horní časová hranice je rokem, kdy začala první světová válka, za jejíž předejru lze považovat obě balkánské války z let 1912 až 1913.

Již při volbě tématu, tedy ještě před samotným zkoumáním dobové literatury a tisku, jsem předpokládal, že obraz Albánců byl negativní. To jsem si vysvětloval tím, že česká společnost velice sympatizovala s národním hnutím balkánských slovanských národů, které se stejně jako Češi pokoušely vymanit z mnohonárodnostní říše, a že tudíž nepřítel těchto slovanských národů na Balkáně bude pokládán i za českého nepřítele. Albánci často bojovali v osmanské armádě proti slovanským státům a nezřídka byli přímo ztotožňováni s Turky, tedy s největšími nepřáteli slovanských „bratrských“ národů na Balkáně. Špatný obraz Albánců jistě podpořila neznalost albánského národa, který, jako vše neznámé, vzbuzoval přinejmenším nedůvěru. I to je tedy téma mé práce, která má tuto domněnku potvrdit nebo vyvrátit.

Ve své práci sleduji „obraz druhého“ na základě dobové literatury a hlavně tisku. Noviny a časopisy byly ve své době jedinými vlivnými médii, která našla široký ohlas i mezi obyčejnými lidmi, jejichž názor na dění, které se jich bezprostředně nedotýkalo, byl utvářen právě tiskem, který tak velmi ovlivňoval veřejné mínění. Názory uvedené v tisku však nelze považovat za veřejné mínění, neboť periodika vycházející ve druhé polovině 19. století a na začátku 20. století často odrážela stanoviska politických stran a směrů, s nimiž tato periodika sympatizovala, a mnohé noviny byly přímo tiskovým orgánem určité politické strany. Jejich vliv na veřejné mínění je však nesporný, neboť kromě tisku či literatury nebo

osobní zkušenosti neměl český člověk příležitost získat informace, na jejichž základě by si mohl vytvořit vlastní názor.

II. ÚVOD

Ve své bakalářské práci se věnuji Albáncům a území na Balkáně, kde Albánci žijí nebo v minulosti žili. Proto by bylo dobré, osvětlit, co to vlastně „Albánc“ je a o jaké jde území, jemuž se věnuji. Albánci jsou indoevropským národem, žijícím v jihozápadní části Balkánského poloostrova na území Albánské republiky, v jihosrbské oblasti Kosovo, v západní části Makedonské republiky a na jihu Černé Hory u hranic s Albánií. Albánců v Albánii žije necelých tři a půl milionu⁵, v Kosovu jich je téměř dva miliony⁶ a počet Albánců v Makedonii je odhadován od 250 000 do 400 000⁷. Albánci žijí také v Řecku, jejich počet však není nijak veliký. Se skupinkami albánských vystěhovalců se setkáváme také v západní Evropě (hlavně v Německu, ve Švýcarsku či Skandinávii), v USA, v Turecku, Bulharsku, Rumunsku a k příslušníkům albánské národnosti lze v jistém smyslu počítat také potomky Albánců, kteří se v průběhu 15. až 18. století vystěhovali z Albánie a vytvořili v jižní Itálii a na Sicílii vlastní osady, které si dodnes uchovaly vlastní jazyk a zvyky. Tito Italoalbánci se sami nazývají Arberešové (Arbëreshë). Jejich počet lze odhadnout na 150 000.⁸

Albánci se tradičně rozdělují do dvou skupin. Jednu tvoří tzv. *Gegové* a druhou tzv. *Toskové*. Ke *Gegům* řadíme obyvatele Albánie severně od řeky Shkumbin a také Albánci v Makedonii, Kosovu a Černé Hoře. *Toskové* obývají území přibližně na jih od výše zmíněné řeky. Rozdíly mezi oběma skupinami se dodnes projevují zejména v nářečí, ale také v rozdílné mentalitě a v rozdílných tradicích. Z antropologického hlediska náležejí *Gegové* k dinárskému typu. Mají většinou vysokou postavu, podlouhlý tvar lebky, výrazně klenutý nos, černé oči a vlasy. *Toskové*, kteří se v nížinách častěji mísili s jinými etnickými skupinami, jsou z antropologického hlediska méně jednoduší a výrazní. Mají spíše menší postavu, kulatější tvar lebky a postrádají charakteristickou klenbu nosu.⁹

Na základě dosavadního výzkumu považujeme Albánci za potomky staršího ilyrského obyvatelstva a průběh jejich etnogeneze spojujeme s hypotézou, že část Ilyrů odolala

---

⁵ Liščák, Vladimír, Fojtík, Pavel : Státy a území světa, Praha 1998, str. 44

⁶ Liščák, Vladimír, Fojtík, Pavel : Státy a území světa, Praha 1998, str. 480

⁷ Liščák, V., Fojtík, P. : Státy a území světa, Praha 1998, str. 545

⁸ Hradečný, Pavel: Albánská socialistická lidová republika, Praha 1977, str. 46-47.

⁹ Tyto fyziognomické rozdíly se postupem času stírají a dle vzhledu nelze s jistotou určit, jde-li o *Gega* nebo *Toska*. Tento popis byl charakteristický spíše pro dobu, které se věnuji ve své práci, neboť albánská společnost (hlavně ta *gegská*) žila v kmenech, které se mezi sebou příliš nestýkaly a které mezi sebou dokonce často bojovaly. Rozdíly jsou dnes znatelné zejména v dialektu. Spisovná albánština je založena na jižním (toskickém) dialektu, ovšem díla národních básníků a spisovatelů doby národního obrození jsou psána oběma dialekty v závislosti na původu jejich autora. Oba dialekty se vnitřně ještě dále diferencují. Fyziognomické rozdíly popisuje kniha o Albánii z roku 1977 (Hradečný, Pavel: Albánská socialistická lidová republika, Praha 1977, str. 47).

v nepřístupných horách asimilaci a za spoluúčasti okolních thráckých, řeckých, románských a slovanských vlivů se přetvořila v albánský etnický prvek¹⁰. Slovo „Albánc“, „Albánie“ se odvozuje od ilyrského kmene *Albanoi*, o jehož existenci se poprvé zmiňuje alexandrijský učenec *Ptolemaios* ve svém Návodu k zeměpisu (*Geógrafiké hyfégésis*) z poloviny 2. století¹¹ a první zmínka o Albáncích se objevuje teprve roku 1042 u Michaela Attaliata, o něco později u Anny Komneny, která se zmiňuje o albánských pomocných jednotkách, které bojovaly s jejím otcem Alexiem I. v bitvě u Durrësu¹². Albánci však sami sebe nazývají slovem *shqiptar*. Existuje několik teorií o původu tohoto označení. Nejčastěji se toto slovo odvozuje z albánského slova *shqipe* (orel) a Albánci se tak označují za „potomky orlů“ a jejich země je i v cizině často nazývána „země orlů“. Pravděpodobnější však je, že *shqiptar* pochází ze slova *shqiptoj* (vyslovovat). Albánc je tedy ten „kdo umí mluvit, komu je rozumět“.

Mám-li vymezit území, jemuž se ve své práci věnuji, je třeba zdůraznit, že v době, kterou sleduji, Albánci neměli vlastní stát a převážná většina území osídlená Albánci byla součástí Osmanské říše. „Albánie“ tak byla pouze geografický pojem, který zahrnoval několik osmanských správních celků, tzv. vilájetů¹³, v nichž žili Albánci. Albánie však v rámci Osmanské říše netvořila žádný samosprávný celek, což jen prohlubovalo nejednotnost Albánců. Území, které je dobovým tiskem označováno za Albánii, označuje albánskou etnickou oblast, nejde však o žádný správní celek. Pro lepší pochopení situace, v níž se Albánci na přelomu 19. a 20. století nacházeli, se v následujících řádcích musím zmínit o historickém vývoji Albánie a také o náboženských poměrech Albánců. Důraz přitom kladu na albánské národní obrození v letech 1878 až 1912, které přesně pokrývá mnou sledované období.

Po bitvě na Kosově poli v roce 1389 začali do oblasti stále silněji pronikat Turci, kterým se již na konci 14. století podařilo získat pod svoji moc několik albánských knížat, jež musela jako záruku svého porobení posílat na sultánův dvůr své syny, jimž se často dostalo vojenského vzdělání a byli posléze využíváni Osmanskou říší. Turkům, kteří roku 1431 ovládli oblast Epiru (dnes severní Řecko a jižní Albánie) a vytvořili sandžak Arvanid s centrem v Gjirokastře, se snažily čelit Benátky, kteří smlouvou s Karlem Thopiou (jeden

---

¹⁰ Hradečný, Pavel: Albánská socialistická lidová republika, Praha 1977, str. 60.

¹¹ Hradečný, Pavel: Albánská socialistická lidová republika, Praha 1977, str. 59.

¹² Daum, Werner: Einführung, in: Daum Werner a kolektiv: Albanien zwischen Kreuz und Halbmond, München 1998, str.13.

¹³ Šlo např. o skadarský vilájet, kosovský vilájet nebo janinský vilájet (pozn. autora).

z feudálních albánských knížat) ovládly Durrës a Shkodër, čímž se do jejich moci dostal celý sever Albánie. Mnozí kmenoví vůdci jen s nelibostí nesli sílící osmanskou moc a proti Turkům záhy vypukla první povstání. Sympatie papeže Evžena IV. a neapolského krále Alfonse V. si získalo povstání v čele s Arianitím, který donutil Murada II., aby s kmenovými vůdci uzavřel dohodu, která jim zajišťovala značnou autonomii. Nejslavnější období protitureckého odporu však souvisí s jiným mužem, se švagrem Arianitiho – Gjergjem Kastriotim Skanderbegem (1405-1468), který 25 let vzdoroval Turkům a jako nikdo jiný proslavil Albánce v celé Evropě. V 15. století Turci definitivně zkonsolidovali své panství na Balkáně. Albánského knížete Gjergje Kastriotiho (asi 1405 až 1468) poslal jeho otec v roce 1423 na sultánův dvůr do Adrianopole (tam se stal muslimem a dostal Alexandrovo jméno – Iskander-Beg), po svém návratu se osamostatnil a jako pán z Kruji se na dobu 25 let postavil do čela měnicích se koalic proti Osmanům v posledním beznadějném odporu. Tohoto „*Atleta Christi*“ tehdy obdivovala celá Evropa. Dočkal se sice obdivu, ovšem nedostal materiální podporu. Po tureckém dobytí země volilo stále více Albánců exil v Dalmácii a v jižní Itálii, kde si dodnes uchovali svoji řeč. Skanderbeg zemřel 17. ledna 1468 ve městě Lezhë. Mezi Albánci se stal legendou a symbolem všech Albánců bez ohledu na náboženskou příslušnost. Po jeho smrti město za městem padalo do tureckých rukou, roku 1478 padla Kruja a tureckému přívalu nedokázaly již čelit ani Benátky, které se až na Drač (Durrës) zcela stáhly¹⁴. Postupem času i tato místa padla do tureckých rukou a Albánie se stala pevnou součástí Osmanské říše.

Jako většina oblastí jihovýchodní Evropy byla i Albánie dvakrát christianizována. K první christianizaci došlo již v rané křesťanské době a zprvu zahrnovala jen pobřežní oblasti (v roce 58 vzniklo biskupství v Dyrrhaciu – Durazzo). Odtud se křesťanství šířilo také do vnitrozemí. Slovanská kolonizace kolem roku 600 zničila již existující církevní organizaci a přinejmenším ve vnitrozemí vedla k návratu pohanství. V 8. a 9. století došlo k druhé christianizaci Albánie. Ta se šířila z byzantského vojenského okresu Dyrrhacium a ze vzniklého bulharského křesťanského státu. Po schizmatu v roce 1054 se země nacházela na rozhraní mezi východní a západní církví. Působením benediktinů byla severní Albánie postupně opět připojena k západní církvi, duchovně a kulturně ale Albánie nadále zůstala jasnou hraniční oblastí. Durazzo bylo sídlem latinského a řeckého biskupství. Boj mezi papežem a Byzancí zde nepřevzal tak ostrou podobu. Zdá se, že většina obyvatel si vůbec neuvědomovala rozdíly mezi oběma církvemi. Svoji roli mohlo sehrát i to, že obyvatelstvo

---

¹⁴ Daum, Werner: Einführung, in: Daum Werner a kolektiv: Albanien zwischen Kreuz und Halbmond, München 1998, str. 15-16.

ve městech bylo etnicky velmi různorodé. Albánská šlechta by neváhala změnit své vyznání, vyžadovala-li by to politická situace. V každém případě byla Albánie v době tureckého vpádu konfesionálně rozdělená. V jižní a střední Albánii měla převahu řecká pravoslavná církev, v severní Albánii zase katolická církev¹⁵.

Příčiny islamizace, která na konci turecké vlády zasáhla sedmdesát procent celkové populace, byly odlišné, ovšem ze všeho nejméně byly náboženské povahy. Hlavním důvodem, proč křesťané na islám přestupovali, byla snaha vyhnout se dani „z hlavy“, kterou musel platit každý, kdo byl jiného než muslimského vyznání, a také dalších zátěží. Dalším důvodem přijetí islámu byly kariérní možnosti, které se tím otevíraly. Muslimovi byly přístupné všechny pozice v armádě a osmanské správě, a to nezávisle na jeho národnosti. Kromě těchto případů dobrovolného přijetí islámu však existovala také vynucená islamizace. Hlavně během tureckých válek v 17. a 18. století a po nich docházelo k násilnému přesídlování Albánců do muslimských oblastí, kde křesťané brzy podleli vlivu svého nového okolí. Přijetím islámu se křesťané po nevydařených povstáních pokusili vyhnout pomstě vítězů, z části k tomu ale byli donuceni ze strany úřadů.

Islamizace byla zpočátku čistě vnějším projevem a jen zřídka docházelo k výuce nové víry. Křesťanské myšlenky proto působily ještě dlouho poté. Muslimské ženy nechávaly křtít své děti, muslimové i nadále slavili křesťanské svátky a putovali na křesťanská poutní místa. Novou víru přijala většinou jen hlava rodiny, aby se rodina vyhnula „daním z hlavy“, zatímco žena a děti zůstaly věrné staré víře. Kromě toho bylo v Albánii rozšířené i tajné křesťanství. Mnozí Albánci se před úřady prohlašovali za muslimy a přijímali muslimská křestní jména, ve skutečnosti ale zůstali křesťany. Nadále navštěvovali křesťanské mše, uzavírali církevní sňatky a nechávali křtít své děti. Tuto muslimsko-křesťanskou dvojí existenci bylo možné praktikovat jen v oblastech, které se nenalézaly v bezprostřední blízkosti tureckých správních center. Tajní křesťané zůstali dlouho úřady neobjeveni a mlčky je trpělo také katolické a pravoslavné duchovenstvo, které si nevšímalo nařízení z Říma a Konstantinopole. Pro Albánii, kde byl rozšířený náboženský synkretismus, bylo charakteristické i to, že zde více než v jiných provinciích Osmanské říše nalezla své přívržence sektářská hnutí, jako např. dervišské rády. Mezi Albánci byl obzvláště rozšířen bektášský řád, který do svého učení

---

¹⁵ Bartl, Peter: Albanien unter osmanischer Herrschaft, in: Daum, Werner a kolektiv: Albanien zwischen Kreuz und Halbmond, München 1998, str. 117-142.

přijal také křesťanské prvky. Na konci 19. století existovaly dokonce snahy učinit z bektášského učení sjednocující národní náboženství.¹⁶

Devatenácté století je na Balkáně dobou snah o národní nezávislost a k tomuto plánu přistoupilo také albánské národní hnutí. V zemi, především ale mezi albánskou diasporou, se lidé nadchli pro národní obrození (alb. *Rilindja kombëtare*). Národní požadavky se sjednotily ve snaze o rozvíjení kulturních tradic, zušlechťování albánského jazyka, ovšem postupem času přerostly ve snahu o autonomii na Osmanské říši a později dokonce v požadavek nezávislosti. Mezi nejvýznamnějšími osobnostmi tohoto období patřili především *Naum Veqilharxhi*, *Kostandin Kristoforidhi*, *Pashko Vasa*, *Hasan Tahsini*, *Jani Vreto*, *Ismail Qemali* a *Sami Frashëri*. Z řad albánské diaspory musíme vyzdvihnout především italsko-albánského básníka *Jeronima De Radu* a *Elenu Gjiku*, rumunskou spisovatelku albánského původu. Nicméně nemůžeme popřít, že Albánie a její národní hnutí zůstaly pro světovou veřejnost a pro zodpovědné politiky v Evropě nadále neznámé.

To se změnilo s tak zvanou „Východní krizí“, jejímiž příčinami bylo povstání v Bosně a Hercegovině v roce 1875 a rusko-turecká válka v letech 1877 až 1878. Ve smlouvě ze San Stefana musela Osmanská říše akceptovat všechny podmínky zvítězivšího Ruska. Částí těchto podmínek bylo také odstoupení značné oblasti obydlené Albánci slovanským státům - Srbsku, Černé Hoře a Bulharsku.

Zbylé mocnosti nechtěly připustit takové rozšíření sféry vlivu Ruska na Balkáně a neuznaly prozatímní mír ze San Stefana. Na berlínském kongresu (od 13. června do 13. července 1878) se mělo nalézt nové a trvalé uspořádání Balkánu, ovšem Turecko mělo zůstat zachováno jako velmoc. Z pohledu evropských mocností byla Albánie jen součástí tureckého území. Není sice jasné, zda Bismarck skutečně řekl: „Albánie je jen geografický pojem“, ale velmi dobře to vyjadřuje převládající názory.

Tak došlo k tomu, že bylo sice revidováno rozhodnutí ze San Stefana, avšak Albánci obydlená oblast Plav-Gusinje (alb. *Plava-Gucia*) měla být odstoupena Černé Hoře.

Pod vlivem hrozících nebezpečí vyplývajících z Berlínského kongresu si albánské národní hnutí vytvořilo v „Prizrenské lize“ svoji vlastní politickou platformu. Prizrenská liga, s níž se začátek albánského národního hnutí stal historicky hmatatelným, byla založena ve městě Prizren (v dnešním Kosovu) 10. června v roce 1878, tedy tři dny před zahájením berlínského kongresu.

---

¹⁶ Bartl, Peter: Albanien unter osmanischer Herrschaft, in: Daum, Werner a kolektiv: Albanien zwischen Kreuz und Halbmond, München 1998, str. 117-142.

Pod praporem nových myšlenek se rychle shromáždily tisíce dobrovolníků, aby zabránily odstoupení tohoto území Černé Hoře. Istanbul, který měl zájem na uskutečnění mírové smlouvy, se pokusil přimět albánské vůdce Ligy, aby se vzdali tohoto plánu, avšak narazil na jejich rozhodný odpor.

Černá Hora se nyní rozhodla ovládnout Plav-Gusinje vojenskou mocí, v bojích proti jednotkám Ligy v prosinci roku 1879 a v lednu 1880 však utrpěla porážky. Tyto úspěchy donutily velmoci, aby se ještě jednou zabývaly touto částí rozhodnutí berlínského kongresu. V dubnu 1880 ujednali velvyslanci v Istanbulu vytyčení hranice odpovídající Itálií navržené „Cortiho linii“. Místo oblasti Plav a Gusinje, které obývají muslimové, měl být Černé Hoře odstoupen region s katolickým obyvatelstvem, Hoti a Gruda, neboť se předpokládalo, že by obyvatelé tohoto regionu neměli žádné námitky proti příslušnosti ke křesťanskému státu. V posledním dubnovém týdnu stáhla Vysoká Porta své jednotky z Hoti a Grudy. Zároveň ale přišli dobrovolníci Ligy. Černá Hora musela již podruhé spolknout vojenskou porážku.

To samé se odehrálo, když velmoci v lednu 1880 uzavřely třetí usnesení, v němž Černé Hoře přislíbily město a přístav Ulcinj (alb. *Ulcinj*). Tentokrát byly rozhodnuty prosadit své rozhodnutí i násilím. V polovině září roku 1880 se objevila flotila tvořená 17 válečnými loděmi pod velením britského generála Seymoura a dala dobrovolníkům Ligy ultimátum, aby do tří dnů opustili město.

Vysoká Porta se obávala, že by tyto události mohly zhoršit její vztahy s ostatními velmocemi. Rozhodla se k přímým útokům proti albánské lize, kterou dosud tolerovala a asi rovněž i povzbuzovala. Ve třech dnech těžkých bojů porazily turecké jednotky odpor bojovníků Ligy a v posledním listopadovém týdnu roku 1880 předaly Ulcinj do černoohorské plné moci. Tento akt je pro albánskou historiografii začátkem rozdrobení albánského území, způsobeného velmocemi.

Prizrenská liga však také předložila Konstantinopoli svůj požadavek autonomie albánských oblastí v rámci Osmanské říše. Mluvčím autonomního programu byl Abdyl Frashëri, nejvýraznější diplomat Ligy. Cestoval po hlavních městech evropských států, aby podpořil politiku Albánci požadované autonomie.

Východní krize dostala poprvé albánskou otázku do vědomí evropské veřejnosti, která až do této doby vnímala Albánii jako samozřejmou součást Turecka. Pro ni se omezovalo národní hnutí balkánských států jen na křesťanské národy. Ale už v červenci roku 1880 informoval britský velvyslanec v Konstantinopoli svého ministra zahraničí Granvilla,

že by se nemělo albánské hnutí pokládat pouze jako manévr Turků k dezorientaci Evropy: „Albánský národ je prvek, který nesmí být ignorován v budoucích kombinacích.“

To, že Prizrenská liga nebyla nástrojem Turků, ukázala také reakce samotné Vysoké Porty. Aby zabránila dalšímu rozšíření jejího vlivu, zaútočila proti Lize vojensky a v dubnu a květnu roku 1881 ji zničila.

Národní vědomí Albánců v následujících desetiletích se projevovalo především v kulturní oblasti, ale byly oživeny také myšlenky na autonomii. Mnoho albánských vlastenců doufalo, že se jejich cíle uskuteční v rámci mladoturecké revoluce v roce 1908, avšak její centralistické tendence brzy zmařily tyto naděje.

Nová balkánská krize měla vést na přelomu let 1912 a 1913 k první balkánské válce, která se již dlouho ohlašovala. Všechny národy na Balkáně se připravovaly na dohledný konec tureckého panství. Mezi léty 1910 a 1912 zažilo také albánské území řadu povstání. Již nezávislé balkánské státy uzavřely tajnou vojenskou alianci s cílem rozdělit si mezi sebou turecké území na poloostrově. V prosinci 1912 vypukla válka, turecké jednotky se v krátké době musely stáhnout a uvolnily tak cestu dychtivosti Černé Hory, Srbska, Bulharska a Řecka po albánských oblastech.

V této hodině krize se sešla skupina albánských vlastenců. Pod vedením Ismaila Qemaliho se ve Vloře sešlo Národní shromáždění a 28. listopadu 1912 vyhlásilo nezávislost Albánie. Od té doby je 28. listopad národním svátkem Albánců. Národní shromáždění vytvořilo také provizorní vládu vedenou Ismailem Qemalim.¹⁷

O tématu, jemuž se věnuji ve své bakalářské práci, v našem prostředí dosud neexistují žádné rozsáhlejší práce, a to i přes to, že oblast Balkánu vždy patřila mezi ty, které poutaly pozornost českých historiků, cestovatelů, novinářů a literátů. Neznám žádnou práci, jež by se zabývala pouze obrazy Albánců, a nalezneme-li přece jen určité informace o tomto tématu, můžeme říct, že obraz Albánců je v těchto dílech jen okrajovou problematikou, nebo je toto téma zahrnuto do širšího kontextu.

Objevil jsem pouze dvě práce, o nichž lze do určité míry říci, že zpracovávají téma obrazu Albánců. Jedná se v první řadě o rukopisnou diplomovou práci Hany Sobotkové,¹⁸ která se zabývala obrazem Balkánu v české společnosti, přičemž toto téma sleduje ve stejném období jako já, tedy v druhé polovině 19. století a na začátku 20. století. Obrazem Albánců

---

¹⁷ Puto, Arben: Von Berliner Kongress bis heute: Historischer Überblick; in: Daum, Werner a kolektiv: Albanien zwischen Kreuz und Halbmond, München 1998, str. 296-300.

¹⁸ Sobotková, Hana: Obraz osmanského Balkánu v české publicistice v letech 1875 až 1914, FF UK, obhájeno v roce 1999.

se zabývá v krátké kapitole *Obraz Albánců*,¹⁹ kde v zásadě potvrzuje můj předpoklad, že obraz Albánců byl ve sledované době velmi negativní²⁰. Sobotková se dále věnuje charakteristikám Albánců, o tomto tématu však podrobněji píše v dalších kapitolách.

Velmi krátkou stat' o obrazu Albánců můžeme také nalézt v díle nejznámějšího českého odborníka na Albánii, Pavla Hradečného.²¹ Jedná se o knihu, která celkově představuje Albánii a naše téma je stručně nastíněno v kapitole o československo-albánských vztazích.²² O obrazu Albánců se Hradečný jen v krátkosti zmiňuje, když píše o tom, že vzájemné kontakty nebyly vzhledem ke geografické vzdálenosti nijak intenzivní. I on potvrzuje, že obraz Albánců byl v českém prostředí negativní, což opět přičítá neznalosti a s ní souvisejícímu utváření předsudků²³. Jeden z důvodů, proč byl obraz Albánců negativní, spatřuje Hradečný i v tehdejších sympatiích Čechů ke slovanským národům na Balkáně²⁴. Česká společnost na přelomu 19. a 20. století sympatizovala se slovanskými národy na Balkáně a často tak i schvalovala jejich expanzivní snahy vůči Albáncům a stavěla se proti albánským nárokům na sebeurčení.

Kromě toho existuje ještě útlá kniha Prof. Dr. Jiřího V. Daneše z roku 1913²⁵, která se zabývá situací jednotlivých balkánských států a národů po skončení balkánských válek v roce 1913 a která se zabývá i situací nového albánského státu.

O obrazu Bulhara, ovšem z pohledu současné české společnosti, píše také Mirjam Moravcová,²⁶ jejíž příspěvek připomíná, že obraz národa, vytvořený národem jiným, „...je vždy cizí, subjektivní kategorizací vybudovanou na vlastních postojích, normách

---

¹⁹ Sobotková, Hana: *Obraz osmanského Balkánu v české publicistice v letech 1875 až 1914*, FF UK, obhájeno v roce 1999, str. 52-24.

²⁰ „*Stejně jako na Turky, tak i na Albánců je v České včele v sedmdesátých a osmdesátých letech 19. století pohlíženo v první řadě jako na fanatické válečníky, muslimy a nepřátele křesťanů...*“, Sobotková, H.: *Obraz osmanského Balkánu v české publicistice v letech 1875 až 1914*, FF UK, obhájeno v roce 1999, str. 52.

²¹ Hradečný, Pavel: *Albánská socialistická lidová republika*, Praha 1977

²² Hradečný, Pavel: *Albánská socialistická lidová republika*, Praha 1977, str. 275-284.

²³ „*Představy, které u nás o Albáncích existovaly, byly povrchní a dosti zkreslené. Neznalost vzdálené země vedla často dokonce k přejímání tendenčních názorů o Albáncích, jako o národnosti údajně postrádající národní vědomí a vyznačující se divokým způsobem života a protureckým fanatismem...*“, Hradečný, Pavel: *Československo-albánské vztahy*, in: *Albánská socialistická lidová republika*, Praha 1977, str. 276.

²⁴ „*Od projevů sympatií vůči spravedlivému národně osvobozenkému boji jižních Slovanů a od nesouhlasu s postupem Rakouska-Uherska, které se snažilo využít albánské otázky k dalšímu posílení svého velmocenského postavení na Balkáně na úkor jižních Slovanů, přešla značná část naší tehdejší politické veřejnosti v době balkánských válek (1912-1913) dokonce k přímému schvalování expanzivních snah slovanských balkánských států vůči Albánii a k negativnímu postoji vůči nezadatelným právům albánského národa na samostatný státní život...*“, Hradečný, Pavel: *Československo-albánské vztahy*, in: *Albánská socialistická lidová republika*, Praha 1977, str. 276

²⁵ Daneš, Jiří Viktor: *Balkán po válce roku 1913*, Praha 1913.

²⁶ Moravcová, Mirjam: *Obraz Bulhara v pohledu současné české společnosti*, in: *Les études balkaniques tchèques IX*, UK, Praha 1994, str. 103-109.

a hodnotících stanoviscích. (...) Přes řízenou práci publicistiky se tento obraz vytvářel spontánně a v živelném procesu nabyl řady podob.“²⁷

Jako materiálovou základnou pro svoji bakalářskou práci jsem využil několika dobových periodik, která se těšila zájmu mezi obyčejnými lidmi a lze tedy předpokládat, že články v těchto časopisech četlo mnoho čtenářů. Nejvíce jsem využíval časopisu *Zlatá Praha*, který vycházel od roku 1884 a který tak téměř pokrývá celé období, jemuž se věnuji. *Zlatá Praha* vycházela jednou za 14 dní a navazovala na časopis *Česká včela*. Tento časopis byl určen čtenářům středních a vyšších vrstev a články byly poměrně obsáhlé. V období od roku 1910, tedy v letech před oběma balkánskými válkami a během nich, zde nalezneme poměrně mnoho článků, které se týkají Albánie a Albánců. Autoři se v nich věnují nejen albánským poměrům, historii a zvykům tohoto národa, ale zabírají se ve své době aktuálními politickými otázkami. V několika člancích jde rovněž o reportáž z cesty po Balkánu, kdy se autor dostal přímo mezi Albánce nebo do jejich blízkosti. *Zlatá Praha* je bohatá na fotografie a kresby a několik fotografií zobrazují také různá albánská města.

Dalším časopisem, který jsem v hledání materiálu o Albáncích využil, byla *Osvěta*, která vycházela v letech 1871 až 1921²⁸ a pokrývá tak celé naše sledované období. *Osvětu* založil Václav Vlček a šlo o časopise „poučný a výchovný“, ovšem na rozdíl od *Zlaté Prahy* se *Osvěta* podrobněji věnuje historickým a kulturním reáliím. Ve *Zlaté Praze* je zase více článků k aktuálnímu dění na Balkáně. *Osvěta* tak byla určena pro náročnější čtenáře.

Zajímavé články o Albáncích lze nalézt i v týdeníku *Světobzor*, který vycházel od roku 1867 a věnoval se politickým, kulturním a společenským otázkám a událostem.²⁹

Časopis *Česká včela* vycházel v letech 1876 až 1880 a v tomto případě se jednalo o časopis určený prosté veřejnosti. Články obsahovaly jednoduché výklady o historii, folklóru, medailónky významných osobností, komentáře k současné situaci apod. Byl plný obrázků a články jsou dobře srozumitelné a poměrně krátké. V tomto časopise převládala slovanská tematika.³⁰

Důležitým pramenem byl i *Ottův slovník naučný* (*Ottův Slovník naučný. Ilustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí*), což je dosud nejrozsáhlejší česká všeobecná encyklopedie, vydaná v letech 1888 až 1909 nakladatelem J. Ottou v Praze. Slovník má

²⁷ Moravcová, Mirjam: *Obraz Bulhara v pohledu současné české společnosti*, in: *Les études balkaniques tchéques IX*, UK, Praha 1994, str. 109.

²⁸ Malá československá encyklopedie, IV. svazek, Praha 1986, str. 720.

²⁹ Malá československá encyklopedie, V. svazek, Praha 1986, str. 968.

³⁰ Sobotková, Hana: *Obraz osmanského Balkánu v české publicistice v letech 1875 až 1914*, FF UK, obhájeno v roce 1999, str. 12.

celkem 28 dílů (27 dílů vlastní encyklopedie, jeden díl jsou doplňky) a obsahuje kolem 150 tisíc hesel na 28 912 stranách. Autorsky se na něm podílelo zhruba 1 100 spolupracovníků, mezi nimiž bylo mnoho čelných českých vědců, novinářů a spisovatelů. Toto dílo se těšilo přízně široké veřejnosti.³¹

Jako další prameny jsem využil několik cestopisů a knih, které se týkají Albánie a Albánců, tato díla však představuji o něco dále. Přehled periodik, které jsem využíval, jistě není vyčerpávající, avšak domnívám se, že ke zvolenému tématu bohatě postačují, neboť články o Albánii a Albáncích jsou často dosti podobné a nezřídka využívají stejných zdrojů. Jistě jsem neobjevil všechny články, avšak to, z čeho vycházím, považuji za dostatečně reprezentativní a domnívám se, že na základě těchto článků, cestopisů a další dobové literatury mohu zpracovat zvolené téma.

Mezi autory, kteří o Albáncích psali do dobových periodik, nalezneme např. Josefa Jakuba Toužimského, Josefa Holečka, Vladimíra Síse, Josefa Vinaře, Emanuela Škatulu nebo Josefa Rohlena nebo Jana Třeštíka.

Josef J. Toužimský (1848 - 1903) byl český žurnalista a publicista. Byl spolupracovníkem listu „Correspondence Slave“ a pracoval i v redakci Národních listů. V roce 1875 byl poslán na srbsko-turecké bojiště jako válečný novinář a jako žurnalista vykonal další dvě cesty po Balkánském poloostrově. Psal mj. do Světozoru a je spoluautorem Ottova naučného slovníku.³²

Vladimír Sís (1889 - 1958) byl novinářem a publicistou, korespondentem Národních listů v Sofii a zpravodajem z balkánských válek, který podnikl několik cest po Albánii, Makedonii a Řecku.³³

Josef Holeček (1853 - 1929) byl český novinář a překladatel ze slovanských jazyků. Roku 1875 byl dopisovatelem Národních listů v Bosně a Hercegovině a o rok později sledoval obranné boje Černohorců proti Turkům. V letech 1884 až 1918 redigoval slovanskou rubriku Národních listů. Přeložil bulharské junácké písně a srbskou národní epiku a psal i do dobových časopisů. Je velkým popularizátorem Černohorců a mezi jeho nejznámější díla patří Černohorské povídky, Junácké kresby černohorské ad. V článku Černohorci ve zbrani psal i o Albáncích.

Emanuel Škatula (1878 - ?) byl novinářem listu Právo lidu, který byl válečným zpravodajem v době balkánských válek.

---

³¹ Malá československá encyklopedie, IV. svazek, Praha 1986, str. 730.

³² Ottův slovník naučný, XXV. svazek, Praha 2002 (původní vydání 1906), str. 617-618.

³³ Encyklopedie Universum, IV. svazek, Praha 2002, str. 112.

Josef Rohlena (1874 - ?) byl český botanik a odborník na balkánské rostlinstvo. Popsal několik nových rostlinných druhů, zejména v Černé Hoře. Při jedné ze svých cest navštívil rovněž severní Albánii.³⁴

Josef Vinař (1875 – 1963) byl českým lékařem a básníkem. Vedle svých odborných prací z vnitřního lékařství a psychiatrie psal slavistické články a básně a v letech 1920 až 1921 byl redaktorem fonetického časopisu *Živé slovo*. V několika svých člancích se věnoval albánské literatuře a z albánštiny přeložil několik básní.³⁵

Jan Třeštík (1859 - ?) byl českým spisovatelem a národopisem. V letech 1894 až 1898 byl školním hospodářem v Sarajevu. Své dojmy z návštěvy Balkánu vylíčil v několika člancích a Třeštík je autorem také několika národopisných studií, které neopomíjejí ani Albánci.³⁶

Sobotková v úvodu své práce píše, že na utváření obrazu druhého má vliv existence stereotypů a že autoři článků při svých cestách na Balkán neobjevovali žádnou „terru incognitu“, neboť v té době již mezi Balkánem a českou společností existovala čilá výměna informací.³⁷ Je-li toto možné celkově říci o Balkánu, platí to zejména pro slovanskou část této části Evropy, ovšem nikoliv pro Albánii. Článků a literatury o Albáncích vůbec je ve srovnání s literaturou o slovanských národech na Balkáně nepoměrně méně a to i přes to, že Albánii navštívilo několik cestovatelů a novinářů. Albánie byla pro Čechy neznámou a tajemnou zemí, což vedle tradičních českých sympatií ke slovanským národům na Balkáně jen přispělo k vytváření předsudků a stereotypů o Albáncích.

Ani kontakty mezi albánským a českým národem nebyly nijak intenzivní, byť jejich počátky lze spatřit již ve středověku, neboť společným českým a albánským tématem bylo blížící se turecké nebezpečí. Zmínky o statečném boji Albánců v čele se Skanderbegem se dostaly i do naší země, o čemž svědčí zprávy z některých literárně-historických památek, které u nás kolovaly v 16. a 17. století. Do kontaktu s albánským prostředím se při svých cestách dostali mj. Jan Hasištejnský z Lobkovic (1450-1517), Kryštof Harant z Polžic (1564-1621) a další.³⁸ Během 19. století již někteří Češi cestovali po Balkáně a dostávali se tak častěji do kontaktu s Albánci. Šlo o novináře (např. Josef Holeček) či vědce (Josef Rohlena,

³⁴ Ottův slovník naučný nové doby, Praha 2002 (původní vydání 1938) str. 689.

³⁵ Masarykův slovník naučný, VII. svazek, Praha 1933, str. 661.

³⁶ Masarykův slovník naučný, VII. svazek, Praha 1933, str. 380.

³⁷ Sobotková, Hana: *Obraz osmanského Balkánu v české publicistice v letech 1875 až 1914*, FF UK, obhájeno v roce 1999, str. 15.

³⁸ Hradečný, Pavel: *Československo-albánské vztahy*, in: *Albánská socialistická lidová republika*, Praha 1977, str. 276.

Josef Vinař). K bližšímu seznámení české veřejnosti s poměry v Albánii přispěl až za první světové války velký počet českých vojáků, kteří se v uniformách Rakouska-Uherska do Albánie dostali a kteří o svém působení v Albánii i něco napsali (např. Stanislav Kostka Neumann, Jaroslav Křenek).

Zájem o Albánii se projevoval i ve vědecké oblasti. O albánské dějiny projevovali zájem již *Pavel Josef Šafařík* (1795 – 1861) a významný český balkanolog *Konstantin Jireček* (1854 – 1918). Filolog *Jan Urban Jarník* (1848 – 1923) publikoval řadu prací o albánském jazyce a dokonce udržoval kontakty s mnohými osobnostmi albánského kulturního života. V jeho pozůstalosti byl nalezen rukopis jeho albánsko-českého slovníku a dílo albánského folkloristy *Thimiho Mitka* „Mjaltë nga bleta shqiptare“ (Med albánské včely). Albánštinou se zabýval i *Hertvít Jarník* a albánskou tematikou také etnolog *Lubor Niederle* (1865 – 1944).³⁹

Prostřednictvím Josefa Vinaře se český čtenář mohl seznámit s některými překlady albánských básní, avšak překlady albánské literatury do češtiny prakticky neexistovaly.

Chtěl bych zdůraznit, že mnozí čeští autoři, kteří psali o Albánii, čerpali své informace z několika starších knih v němčině, které byly převážně zdrojem informací o albánských zvycích a historii. Také tato díla tak měla vliv na obraz Albánců v naší společnosti. Tyto knihy, stejně jako ty české, představím v následujících řádcích.

Povšimněme si nyní materiálu o Albáncích, který nebyl bezprostřední reakcí na nějakou konkrétní politickou událost na Balkáně. Nyní bych rád představil literaturu o Albáncích, která byla českému čtenáři v druhé polovině 19. a na začátku 20. století dostupná. Jak už jsem se zmínil, byla literatura o Albáncích velmi skromná, leč přesto sehrála poměrně důležitou roli, neboť byla hlavním zdrojem informací o tomto národě, o historii a kultuře Albánců. To je zřejmé z toho, že se ne jeden autor článků o Albáncích v dobovém tisku odkazuje na tuto literaturu.

Základním zdrojem informací o Albánii a Albáncích bylo několik německých knih, které byly napsány v druhé polovině 19. století a na začátku 20. století. Jejich autoři byli němečtí či rakouští cestovatelé nebo diplomaté, kteří se ve druhé polovině 19. století a před vypuknutím balkánských válek dostali přímo na území, kde žijí Albánci. Prostřednictvím cestopisů těchto autorů, ale i vědeckých studií, se dostaly základní informace o Albáncích i k českému čtenáři. Mezi nejvýznamnější německy píšící autory knih o Albánii, které

---

³⁹ Hradečný, Pavel: Československo-albánské vztahy, in: Albánská socialistická lidová republika, Praha 1977, str. 277.

po právu můžeme považovat za průkopníky albanologie a jejichž díla byla dostupná i v českém prostředí, patřili Johann Georg von Hahn, Paul Siebertz, Otto von Gerstner, Ernest Jäckh, Ibrahim Mansur nebo Spiridion Kopčević.

Největší podíl na „objevení“ Albánců v německém a rakouském prostoru má *Johann Georg von Hahn*⁴⁰ (1811 – 1869). Byl to německý obchodník a diplomat. V letech 1834 – 1843 působil v Řecku jako právník a roku 1843 byl jmenován provizorním pruským konzulem v Athénách. Mezi roky 1847 až 1850 působil v Řecku jako rakouský vicekonzul ve městě Janina na severozápadě dnešního Řecka, které ve své době bylo v přímém kontaktu s albánským jazykovým a kulturním prostředím a kde sídlil i Ali Paša Tepelenský. Od roku 1851 byl Hahn rakouským konzulem v Athénách. Kromě oblasti práva a diplomacie se angažoval také v obchodu a dnes je považován za významného průzkumníka Balkánu v 19. století. Hahn napsal několik historických, lingvistických a národopisných prací o Balkánu, v nichž velkou část věnoval právě Albáncům. Jeho základním dílem jsou třídílné „Albanesische Studien“⁴¹, které byly minimálně do začátku první světové války bohatým zdrojem informací o albánské historii, kultuře, jazyku ale i albánské geografii. Toto základní dílo doplňují dva cestopisy z šedesátých let 19. století. Jde o „Reise von Beograd nach Saloniki“⁴² a „Reise durch die Gebiete des Drin und Wardar“.⁴³ Vedle toho čtenáře seznámil i s několika albánskými pohádkami, které vyšly v knize „Griechische und albanesische Märchen“.⁴⁴

Dalším významným badatelem a diplomatem, který se zabýval Albánci, byl *Spiridion Kopčević*.⁴⁵ Autor má slovanský původ (pochází z Černé Hory), ovšem všechna jeho díla vyšla v Rakousku nebo Německu, kde Kopčević žil. Kopčević sám byl aktivním účastníkem politických jednání na Balkáně a podle svých vlastních slov sehrál i důležitou roli v samotném národním hnutí Albánců a měl velmi bohaté styky s významnými evropskými politiky. Na Balkán přicestoval coby zpravodaj listu Wiener Allgemeine Zeitung a již velmi brzy navázal kontakty s vůdci Prizrenské ligy, tedy s organizací, jež stála v čele albánského národního hnutí. Kopčević byl navíc vojenským stratégem a albánské lize přišel nabídnout své služby. Než opustil Černou Horu, svoji domovinu, byl dokonce poradcem černohorského krále v boji proti Turkům. Kopčevićovi se podařilo navázat kontakt s Garibaldim, který

---

⁴⁰ Brockhaus Enzyklopädie, VIII. Svazek, Wiesbaden 1969, str. 50.

⁴¹ Hahn, Johann Georg von: Albanesische Studien, Wien 1854.

⁴² Hahn, Johann Georg von: Reise von Beograd nach Saloniki, Wien 1868.

⁴³ Hahn, Johann Georg von: Reise durch die Gebiete des Drin und Wardar, Wien 1867, 1868.

⁴⁴ Hahn, Johann Georg von: Griechische und albanesische Märchen, Leipzig 1864.

⁴⁵ Kopčević, Spiridion: Das Fürstentum Albanien, Berlin 1914, kapitola „Meine politische Tätigkeit“, str. 16-35.

přislíbil materiální pomoc, povstanou-li Albánci proti Turkům. Pro Ligu chtěl využít i svého přátelství s britským politikem Gladstonem, jehož též požádal o pomoc pro Albánci. Kopčevičovým cílem bylo odstranit definitivně turecké panství na Balkáně a uvědomoval si, že k tomu lze využít i Albánci, kteří disponovali slušnou vojenskou silou. Jeho plánem bylo přimět Albánci, aby se spojili s Černohorci proti Turkům, že jen tak mají naději na úspěch. V tom měl podporu jak Garibaldiho, tak Gladstona.⁴⁶ Informace o tom, že by bývalý černohorský důstojník měl sehrát tak významnou roli v albánském hnutí jsem se nikde jinde nedočel a nepodařilo se mi dosud ověřit tyto informace. Z plánovaného černohorsko-albánského spojení ale na konec sešlo, byť by tento plán dle autora velmi urychlil snahu Prizrenské ligy o samostatnost Albánie. Celý plán selhal na tom, že Kopčevič začal být vedoucími představiteli Ligy podezírán z toho, že je černohorským špiónem a poté, co se Liga dověděla o tom, že Kopčevič je vzdáleným příbuzným samotného černohorského krále Nikoly, vzala celá spolupráce za své. Liga poté dokonce připravovala vraždu Kopčeviče, které se vyhnul jen díky svým věrným informátorům. I o svém dobrodružném útěku poutavě píše ve své knize.⁴⁷ Je-li to, co popisuje, pravda, pak jde o velmi důležitá fakta v albánských dějinách. Nejen že se podle knihy Albánci sami připravili o nezávislost, na níž si museli počkat ještě více než 30 let (tyto události se totiž měly odehrát v roce 1878), ale také jde o informace, které jsou pro Prizrenskou ligu velmi diskreditující. Kromě své politické a vojenské činnosti nám Kopčevič zanechal i několik prací, v nichž poměrně podrobně popisuje albánské poměry. Z nich napří jmenujme „Mazedonien und Altserbien“⁴⁸, „Etnographische Studien in Oberalbanien“⁴⁹, „Oberalbanien und seine Liga“⁵⁰ nebo „Das Fürstentum Albaniens“⁵¹.

Zajímavou práci nám zanechal také *Ernest Jäckh*⁵² (1875 – 1959). Byl to německý novinář, který se dostal jako zpravodaj na Balkán. Poté působil v zahraniční politice a jako německý pozorovatel se v roce 1913 účastnil osmanského tažení do Albánie. Ve své knize „Die türkischen Kriegslager durch Albanien“⁵³ vydal svědectví o bojích turecké armády s albánskými povstalci a o životě Albánců.

---

⁴⁶ O tomto vojensko-politickém plánu více v kapitole „Meine politische Tätigkeit“, in: Kopčevič, Spiridion: Das Fürstentum Albaniens, Berlin 1914, str. 16-35.

⁴⁷ Kopčevič, Spiridion: Das Fürstentum Albaniens, Berlin 1914, kapitola „Meine politische Tätigkeit“, str. 16-35.

⁴⁸ Kopčevič, Spiridion: Mazedonien und Altserbien, Wien 1889.

⁴⁹ Kopčevič, Spiridion: Etnographische Studien in Oberalbanien, 1880.

⁵⁰ Kopčevič, Spiridion: Oberalbanien und seine Liga, Leipzig 1881.

⁵¹ Kopčevič, Spiridion: Das Fürstentums Albaniens, Berlin 1914.

⁵² Brockhaus Enzyklopädie, IX. svazek, Wiesbaden 1969, str. 343.

⁵³ Jäckh, Ernest: Die türkischen Kriegslager durch Albanien, 1912.

Souhrnnou práci o Albáncích napsal i rakouský cestovatel *Paul Siebertz*, který ve své knize „Albanien und die Albanesen“⁵⁴ líčí své zážitky ze své cesty po Albánii. Také on velmi detailně popisuje albánské zvyky, píše o albánské historii, ovšem Siebertz se v tomto díle často odkazuje na dřívější Hahnovy práce. Některé české práce citují i z cestopisu německého cestovatele Otto von Gerstnera.⁵⁵

V německé literatuře se projevil zájem o zajímavou postavu albánských dějin, kterou byl janinský Ali Paša Tepelenský, jenž se svým odporem vůči Vysoké Portě a navazováním kontaktů se západními zeměmi stal známým v celé Evropě. V druhé polovině 19. století v Německu vyšla kniha *Ibrahima Mansura* „Ali Pascha, Tyrann von Albanien“, která je životopisem Aliho Paši. Také *Alberta Lortzinga* zaujal Aliho příběh, který se stal námětem jeho nejznámější opery „Ali Pascha von Janina“ (1824)⁵⁶. Roku 1885 byla ve Vídni dokonce vydaná mapa střední a jižní Albánie a oblasti Epiru.⁵⁷

V německo jazyčném prostředí samozřejmě existovalo mnohem více prací, které se týkaly Albánců, já jsem zde však jen připomenul ty nejdůležitější, o nichž se ve svých knihách nebo článcích zmiňují také čeští autoři, což tak jasně dokazuje, že se tato německá díla dostala i do českého prostředí. Samozřejmě to neznamená, že by byla běžně a snadno dostupná obyčejnému českému čtenáři, který uměl německy, jejich vliv na utváření českého obrazu Albánců spatřuji hlavně v tom, že byla důležitým zdrojem informací o Albáncích pro české odborné publikace nebo cestopisy. Česky psaných knih o Albánců bylo velmi málo a lze je na prstech spočítat.

Mezi odborné práce můžeme zařadit pouze dvě díla. Jde o knihu Josefa Vinaře „Národní zpěvy albánské“⁵⁸, dále pozoruhodnou německy psanou práci českého jazykovědce Jana Urbana Jarníka „Zur albanischen Sprachenkunde“⁵⁹ a práci jeho bratra Hertvíta Jarníka „Přepis albánštiny“⁶⁰.

V případě obou prací bratrů Jarníků jde vysloveně o jazykové práce, které se zabývají albánštinou. V knize Jana Urbana Jarníka „Zur albanischen Sprachenkunde“ se setkáváme s několika albánskými texty a s jejich doslovným překladem do němčiny. Mezi těmito texty nalezneme známou báseň albánského obrozence Pashka Vasy „O, moj Shqipni“⁶¹ a dále

---

⁵⁴ Siebertz, Paul: *Albanien und die Albanesen*, Wien 1910.

⁵⁵ Gerstner, Otto von: *Albanien*, Wien und Leipzig 1913.

⁵⁶ Bartl, Peter: *Albanien unter osmanischer Herrschaft*, in: Daum, W. a kolektiv: *Albanien zwischen Kreuz und Halbmond*, München 1998, str. 141.

⁵⁷ Elbasan, Argyrokastron, Joannina, Corfú, Philiaetes, Wien 1885.

⁵⁸ Vinař, Josef: *Národní zpěvy albánské*, Praha 1911.

⁵⁹ Jarník, Jan Urban: *Zur albanischen Sprachenkunde*, Leipzig 1881.

⁶⁰ Jarník, Hertvít: *Přepis albánštiny*, Praha 1911.

⁶¹ Překlad této básně do češtiny („Ach, Albánie, ubohá Albánie“) nalezneme např. ve vzpomínkách

několik lidových pohádek a přísloví. Všechny texty jsou v severním, gegském, nářečí. Kromě doslovného překladu těchto textů do němčiny kniha poskytuje podrobný přehled albánské gramatiky. Jan Urban Jarník byl jedním z mála Čechů, kteří se albánštinou zabývali a o jeho velké lásce k albánštině se ve svých vzpomínkách zmiňuje i Jaroslav Křenek, který během první světové války bojoval v Albánii a který se snažil naučit se albánsky⁶².

Zcela ojedinělou prací je bezesporu Vinařova útlá kniha „Národní zpěvy albánské“⁶³, ve které se český čtenář mohl seznámit s překlady několika básní albánských autorů. Většinou jde o překlady básní italských Albánců (De Rada, Schiro...), které jsou v knize tematicky řazeny. Jsou tu básně, jejichž obsah se týká albánské historie (je tu např. epos o Skanderbegovi nebo líčení bojů mezi jednotlivými znepřátelenými albánskými kmeny), vedle toho tu ale nalezneme i milostné básně, nářky nad mrtvými (např. nářek nad zemřelým bojovníkem, dítětem, starcem, ženou...) a také básně svatební. Vinař přeložil i několik albánských básní pro dobové časopisy, ovšem s jinými překlady albánských básní se nesetkáme a dodnes je to jeden z mála překladů albánské literatury do češtiny. Kromě samotných přeložených básní ve sbírce nalezneme překladatelův úvod, v němž se autor stručně zmiňuje o albánských dějinách a o sociálních a kulturních poměrech v Albánii, českému čtenáři představuje Albánce a vysvětluje, proč je dosavadní albánská literární tvorba tak chudá. Také Vinař se snaží vysvětlit původ albánštiny.

V roce 1913 vyšla kniha Viktora Dvorského „Albánské a černohorské obrázky“⁶⁴. Jedná se o cestopis, avšak, ten, kdo by čekal, že se zde dozví něco o Albánii a Albáncích, bude patrně zklamán. I přes svůj název se Dvorský pohyboval převážně v Černé Hoře a do Albánie zavítal jen na krátkou chvíli a jen do pohraniční oblasti s Černou Horou. V roce 1911 v Brně vyšly „Arnauské pohádky“⁶⁵, které jsem však neměl možnost prostudovat, takže tu o nich nemohu napsat nic podrobnějšího.

Jaroslava Křenka na své působení v Albánii za první světové války, Křenek Jaroslav: Vzpomínky na vojnu v Albanii, Jihlava 1924, str. 179.

⁶² Křenek po první světové válce občas psal o Albánii a albánštině krátké články, v nichž se o albánštině vyjádřil tak, „...že se albánština stala působením všemožných jazykových vlivů a nedostatkem jazykové kultury konglomerátem, který lze přirovnati skorem k cikánštině.“ Křenek vzpomíná, jak se proti tomu ohradil právě Jan Urban Jarník: „Jednoho dne však mně došel, prostřednictvím redakce novin, ve kterých feuilletony vycházely, dopis prof. Urbana Jarníka, který byl nadšeným ctitelem a znalcem jazyka albánského. Nemohl připustit moje přejaté tvrzení a tak jak to poctivý, dobrý Jarník uměl, hájil tu albánštinu – které věnoval tolik let studia – do krajnosti. Vyměnili jsme spolu více dopisů a těšilo mě, že mohl jsem mu způsobiti radost albánskými tisky, které jsem mu poslal“, Křenek, Jaroslav: Vzpomínky na vojnu v Albanii, Jihlava 1924, str. 53.

⁶³ Vinař, Josef: Národní zpěvy albánské, Praha 1911.

⁶⁴ Dvorský, Viktor: Albánské a černohorské obrázky, Praha 1913.

⁶⁵ Hajný, M.: Arnauské pohádky, Brno 1911. Slovo „arnauské“ je přídavné jméno od slova „Arnaut“, což je ve starších textech označení pro Albánce muslima. Slovo pochází z turečtiny – Albánie se turecky řekne „Arnautluk“ (pozn. autora).

Velmi důležitou knihou, poskytující obsáhlé informace o celém Balkánském poloostrově, je dílo novináře Emanuela Škatuly „Válka na Balkáně“.⁶⁶ Tento novinář Práva lidu cestoval během první balkánské války v roce 1912 po Balkáně a psal reportáže z válečných oblastí. Škatulovi se podařilo navštívit všechna důležitá bojiště a na základě svých zkušeností napsal výše zmíněnou knihu, která podává velmi podrobný přehled o průběhu první balkánské války. Tato kniha je doplněna i o svědectví mnoha jiných zahraničních novinářů, a tak si lze udělat poměrně dobrou představu o průběhu tažení slovanských balkánských zemí proti Turecku. Škatula však vedle popisu válečných operací velmi detailně představuje každou z válčících stran a poměrně dobře se autorovi podařilo představit poměry na Balkáně a jednotlivé národy. V kapitolách o jednotlivých národech nechybí ani podrobné pasáže o historii, kulturních a sociálních reáliích. Jednu kapitolu⁶⁷ Škatula věnuje i Albáncům, neboť v době balkánských válek byli Albánci nepřehlédnutelnou válčící stranou, která se sice podílela na bojích po boku Turecka proti černohorské a srbské armádě, ale zároveň Albánci vedli několik povstání proti turecké nadvládě. Rok 1912 je také vrcholem albánského národního hnutí. Tato kapitola popisuje přírodní podmínky Albánie, autor se věnuje původu Albánců, jejich historii a také jejich starobylým zvykům. Škatula v této kapitole hojně využívá starší německé cestopisy a odborné studie (vyjímá z Wenngova i Hahnova cestopisu) a Škatulova práce je tak typickým příkladem toho, jak se díla o Albáncích v němčině dostávala do českého prostředí a jak tak tyto německé či rakouské práce, coby hlavní zdroje informací, ovlivňovaly obraz Albánců v české společnosti. Kapitola „Albanie, země a lid“, se samozřejmě věnuje i dobovým aktuálním politickým tématům a otázkám a Škatula se zabývá i tím, zda má být Albánie nezávislá nebo ne.

Následkem první světové války se po jejím skončení objevily další práce, které se týkaly Albánie, neboť mnozí Češi se během první světové války dostali jako rakousko-uhersí vojáci na albánskou frontu. Tato díla však většinou přinášejí vzpomínky vojáků na válečné útrapy a neobsahují mnoho informací o Albáncích. Těmto dílům se ve své práci blíže nevěnuji, neboť již ani nezapadají do období, jež sleduji. I z těchto děl se ale můžeme dozvědět něco, co je zajímavé pro tuto práci. Vojáci, kteří se dostali do Albánie, se pro nasazení na tuto část fronty mnohdy hlásili dobrovolně, neboť měli o této zemi často velmi romantické představy, které se musely utvářet již dříve. Jako příklad takového „dobrovolníka“ uvádím již zmíněného Jaroslava Křenka. Ten ve své knize přiznává,

---

⁶⁶ Škatula, Emanuel: Válka na Balkáně, Válečné tažení Bulharska, Srbska a Černé Hory proti Turecku, Praha 1913.

⁶⁷ Kapitola o Albáncích se jmenuje „Albanie, země a lid“, in: Škatula, Emanuel: Válka na Balkáně, Válečné tažení Bulharska, Srbska a Černé Hory proti Turecku, Praha 1913, str. 266-311.

že si Albánii vybral dobrovolně. Křenek píše: „*Dali nám, jednoráčákům, na vybranou: Rusko, Italie, Albanie. Většinou jsme se rozhodli pro Albanii. Snad z touhy po romantickém.*“⁶⁸ Dále pak pokračuje: „*Hortig pro Albanii nadšen nebyl. Já, jako milovník Adrie, kouzlil jsem mu zemi, ke které budeme putovati, v nejkrásnějších barvách.*“⁶⁹ (...) *Těšíme se na albánské hory, lesy a řeky, na města o minaretech početnějších a krásnějších nežli zde v Bosanském Brodě, na vysokou modrou oblohu, ve které vznášejí se orli a na moře, bijící do břehů oné, kdysi junácké, romantické země, ke které spěl Childe Harold...*“⁷⁰ Z tohoto úryvku se nezdá, že by Křenek před svojí cestou do Albánie disponoval vědomostmi o této zemi. Albánie byla dalekou a neznámou zemí a asi tato skutečnost jej zlákala. Možná to byla i slavná Childe-Haroldova pouť⁷¹ britského básníka lorda Gordona Byrona, která ovlivnila nejen Křenkův romantický pohled na Albánii. Toto dílo bylo známé v celé Evropě a je nesporné, že Byron, který mj. navštívil v jižní Albánii samotného Aliho Pašu, přispěl svým líčením albánské přírody a hrdinně bojujících Albánců ke vzniku romantických představ o Albánii.

Jak jsem již napsal, neexistoval kromě Vinařovy sbírky básní žádný překlad albánských autorů a jejich tvorba, která byla ve své době sama o sobě velmi skromná, u nás nebyla známá. Dostupný snad byl pouze německý překlad knihy albánského obrozence Samiho Frashëriho. Toto dílo s názvem „*Was war Albanien, was ist es, was wird es werden? Gedanken und Betrachtungen über die unser geheiligtes Vaterland Albanien bedrohenden Gefahren und deren Abwendung*“⁷² bylo do němčiny přeloženo z turečtiny a jde o dílo, které lze považovat za politický manifest albánského národního hnutí. Intelektuál Sami Frashëri, bratr slavného albánského básníka Naima Frashëriho, v tomto díle vyjádřil obavu, že zůstane-li Albánie ve svazku s Tureckem, mohla by být pohřbena s ním. V tomto díle se poprvé objevuje myšlenka, že by Albánie měla být nezávislou zemí.

Na závěr této kapitoly bych se v krátkosti chtěl zmínit o rozdílech mezi německy psanými díly o Albánii a těmi českými. Původně jsem se domníval, že pohled na Albánce bude u německých autorů odlišný než u českých, neboť obraz Albánců byl jistě ovlivněn také zájmy národa, ke kterému různí autoři patřili. Jak jsem již napsal v Předmluvě, byl pohled českých autorů ovlivněn přirozenou českou náklonností ke slovanským „bratrským“ národům na Balkáně. Ty si české sympatie pro svůj boj o národní sebeurčení a samostatnost získaly

⁶⁸ Křenek, Jaroslav: *Vzpomínky na vojnu v Albanii*, Jihlava 1924, str. 11.

⁶⁹ Křenek, Jaroslav: *Vzpomínky na vojnu v Albanii*, Jihlava 1924, str. 11.

⁷⁰ Křenek, Jaroslav: *Vzpomínky na vojnu v Albanii*, Jihlava 1924, str. 16.

⁷¹ Byron, George Gordon: *Childe-Haroldova pouť*, Praha 1890 (české vydání).

⁷² Frashëri, Sami: *Was war Albanien, was ist es, was wird es werden? Gedanken und Betrachtungen über die unser geheiligtes Vaterland Albanien bedrohenden Gefahren und deren Abwendung*, z tureckého originálu (Bukurešť 1899) přeložil A. Traxler, Wien, Leipzig 1913.

nejen tím, že šlo o příbuzné národy z velké slovanské rodiny, ale také tím, že se tyto národy stejně jako Češi snažily vymanit z mnohonárodnostního státu, kde se cítily být utlačovány. Toto proslovanské nadšení samozřejmě u německých autorů chybí (nepočítáme-li Kopčevíce, který byl černohorského původu) a domníval jsem se, že se to projeví i v pohledu na Albánce. Je totiž známo, že Německo udržovalo dobré vztahy s Osmanskou říší a u tureckého generálního štábu působili během balkánských válek němečtí poradci. Jako pozorovatel u tureckého štábu působil již zmíněný Ernest Jäckh. Nebyli-li Turci pro Němce nepřáteli, nemusel by být ani obraz Albánců, jako jejich „spojenců“⁷³, tak špatný. Vzhledem k tomu, že se mi z německých textů o Albáncích do rukou dostaly pouze odborné studie a cestopisy, nikoli novinové nebo časopisecké články, nemohu tuto domněnku nijak potvrdit. Německy psaná díla, s nimiž jsem se setkal, se věnují stejným tématům a pohled na Albánce se mi nezdá příliš odlišný.

Jaký tedy byl obraz Albánců a jakým tématům se čeští autoři v souvislosti s Albánií a Albánci věnovali? To je předmětem následujících částí této práce.

---

⁷³ Albánci sice byli důležitou složkou osmanského vojska, avšak od druhé poloviny 19. století se v souvislosti s rozmachem albánského národního hnutí (zejména po roce 1878) množila v Albánii protiturecká povstání, která naopak velmi oslabovala celistvost a stabilitu Osmanské říše (pozn. autora).

III. Obraz země, její historie a kultury

V této kapitole se věnuji tomu, jak čeští autoři pohlíželi na území, kde žili Albánci, a jak tito autoři psali o albánské historii, kultuře a aktuálním politickém dění. Tato kapitola se sice přímo netýká samotného obrazu Albánců, avšak to, jak se psalo o jejich zemi a historii, zcela jistě ovlivnilo pohled na albánský národ.

Druhá polovina 19. století a začátek 20. století jsou v Evropě ve znamení silného hospodářského a kulturního rozvoje. Evropské země se propojovaly železnicí, rostla jejich industrializace, která způsobovala příliv obyvatelstva do měst a tudíž i jejich rozšiřování. Industrializace se šířila a postupovala z Anglie do západní a střední Evropy, ovšem území Balkánského poloostrova jí bylo zasaženo jen z části. Na celkovém rozvoji Balkánu se podílely především velmoci jako Rakousko-Uhersko, které od Berlínského kongresu spravovalo Bosnu a Hercegovinu a jehož vliv sahál i do Srbska a Černé Hory, Německo, Itálie a Rusko. Všechny tyto země se snažily získat co největší vliv mezi jednotlivými balkánskými národy a věřily, že podpora jednotlivým balkánským národům přinese své plody v podobě rozšiřování jejich sféry vlivu na úkor zmírající Osmanské říše a nepřátelských velmocí.

Albánie byla v této době součástí Osmanské říše a celoevropský pokrok ji nijak výrazně nezasáhl. I ve srovnání s ostatními částmi Balkánského poloostrova bylo území obydlené Albánci zdaleka tím nejzaostalejším, vedly sem jen obtížně schůdné cesty a jeho izolovanost jen zvýrazňovaly přírodní podmínky, neboť Albánie je téměř ze všech stran obehnaná vysokými horami. Albánie také neměla své přirozené centrum, dělila se na mnoho kmenových území, která byla často vzájemně zneprátelená a v Albánii chyběl jakýkoliv průmysl. Její obyvatelstvo se nejčastěji živilo pastevectvím a primitivním zemědělstvím. Životní poměry obyvatel byly velmi ubohé. Tyto skutečnosti, které v Albánii panovaly téměř až do dvacátých let 20. století, byly samozřejmě častým tématem v dílech cestovatelů a vědců, kteří psali o Albánii. V následujících řádcích si chci povšimnout toho, jak Češi o Albánii psali, a zajímat mě bude, zda-li mohly popisy země, její historie a kultury ovlivnit obraz Albánců v české společnosti.

Obecné charakteristiky Albánie

Povšimněme si nyní toho, jak začínají popisy Albánie. Již z prvních řádků většiny knih a článků o Albánii je zřejmé, že Albánie byla považována za téměř naprosto neznámou zemi, která má nádech tajemna a která je jen složitě přístupná. Izolovanost země je tedy hlavní charakteristika snad všech textů o Albánii. V dobové literatuře a v dobových

časopisech se objevují následující charakteristiky země: „*Albanie náleží k nejméně známým končinám světa. Cestovatele, kteří Albanii prošli, lze na prstech spočítati. Divoká pohoří, která se táhnou od černohorských hranic až hluboko do Řecka, jsou velmi málo prozkoumána...*“⁷⁴ nebo „...*hornatá, vědecky posud málo prozpytovaná země...*“⁷⁵ Někteří autoři si uvědomují, že Albánie, která leží v Evropě, je pro většinu lidí méně známou než mnohé mimoevropské země: „*V tomto hornatém koutě Evropy, známém dnes méně než mnohá středoafriká končina...*“⁷⁶ a již jsem se zmínil o tom, že příčinu izolovanosti Albánie mnozí mj. spatřovali v přírodních podmínkách země, což dosvědčuje i úryvek z článku Josefa J. Toužimského, který zdůrazňuje, že právě složité geografické podmínky, které stojí za izolovaností země, pomohly Albáncům k přežití: „...*vystupují albanská horská pásma co temné a mohutné terasy, nad něž pnou se nebetyční horští velikáni s vrcholy pokrytými věčným stříbroleskem sněhovým. Již tato zeměpisná poloha a povaha půdy nasvědčuje, že snadno odolati mohlo obyvatelstvo vlivu cizímu i moci nepřátelské, a vytlačováno od jinud že bezpečný zde našlo útlek.*“⁷⁷

Tyto popisy byly jistě příčinou toho, že někteří Albánii považovali za jakousi tajemnou a romantickou zemi a mnoho autorů se při popisování Albánie nechalo unést svými romantickými představami, které ve svých textech přenášeli i na čtenáře. Toužimský mj. píše: „*Škipera, tj. země skal, je nehostinná, avšak úchvatně romanticky krásná, rozbrázděna hřbety vysokých hor, kde střídají se temné propasti s úrodnými rovinami podél bystrých řek.*“⁷⁸ Pro některé autory pak Albánie byla i sídlem známých řeckých bohů.⁷⁹

Autoři také narážejí na problém nejasného vymezení hranic Albánie a to zejména v dílech vydaných před rokem 1912, kdy Albánie byla součástí Osmanské říše, a mnozí píšou o tom, že jižní hranice Albánie sahají až na území dnešního Řecka. Celá oblast Epiru s městem Janinou byla považovaná za součást Albánie.⁸⁰ To, že se texty odlišovaly ve vymezení geografického pojmu „Albánie“, souvisí s tím, že Albánie v oné době nejen

⁷⁴ Škatula, Emanuel: *Válka na Balkáně, Válečné tažení Bulharska, Srbska a Černé Hory proti Turecku*, Praha 1913, str. 267.

⁷⁵ Ottův slovník naučný, Olomouc, 1996 (1. vydání v roce 1888), I. svazek, str. 694.

⁷⁶ Škatula, Emanuel: *Válka na Balkáně, Válečné tažení Bulharska, Srbska a Černé Hory proti Turecku*, Praha 1913, str. 272.

⁷⁷ Toužimský, Josef J.: *Albansko i Albanci*, Osvěta 1880, str. 948.

⁷⁸ Knotek, Alois: *Ze života Albanců*, in: *Zlatá Praha*, číslo 48, 1914, str. 571.

⁷⁹ „*Divoce protrhanými tvary vystupuje ono pohoří Chimarské severně od Korfu na 2000 metrů nad čeřivé vlny mořské příbojem do něho po věky bijící a dosahuje podle moře až k Avloně. Jest to pohoří Akrokerounie starých, jež jako Olymp pokládáno bylo za sídlo Zevsovo...*“, Toužimský, Josef J.: *Albansko i Albanci*, Osvěta 1880, str. 951.

⁸⁰ Škatula, Emanuel: *Válka na Balkáně, Válečné tažení Bulharska, Srbska a Černé Hory proti Turecku*, Praha 1913, str. 268.

Ottův slovník naučný, Olomouc 1996 (1. vydání v roce 1888), I. svazek, str. 695.

že nebyla samostatnou zemí, ale neměla v rámci Osmanské říše ani autonomii, ba dokonce netvořila ani jednotný správní celek v rámci Osmanské říše.⁸¹ Albánie tedy spíše označovala území, na kterém měl většinu albánský etnický prvek, který žil i v Černé Hoře, Starém Srbsku (tak se v dobových knihách nazývá území Kosova a Sandžaku) a severním Řecku.⁸² Co se geografie týče, někteří autoři textů zmiňují i to, že mnohé řeky a hory v Albánii nemají ani jednotné pojmenování a že místní názvy se liší podle rozložení jednotlivých albánských kmenů. A tak může Toužimský pouze konstatovat, že: „...co do pojmenování řek a pohoří panuje posud velká neurčitost a nejistota (...) Albanci zovou řeky nejraději prostě Ljumi, tj. po česku Řeka, neb přidávají na nejvyš k Ljumi jméno kmene nebo kraje, kudy protéká.“⁸³

Popisování Albánie jako nedostupné a romanticky krásné země by jistě nemělo velký vliv na utváření negativního obrazu o zemi a jejím lidu. Naopak by se dalo říct, že by takto romanticky pojatý obraz Albánie, země s vysokými horami a panenskou přírodou, mohl pohled na Albánii a Albánce ovlivnit spíše pozitivně. Texty však nezůstávají pouze u popisu krajiny, ale záhy poté, co je popsána geografická poloha země a její přírodní podmínky, zdůrazňují, že jde o neúrodnou a chudou zemi, což je nezřídka postaveno do kontrastu s již zmíněnými přírodními krásami. Toužimského článek v Osvětě je toho typickým příkladem a zde se již část „viny“ za neutěšené poměry v zemi připisuje přímo albánskému obyvatelstvu.⁸⁴ Popisy vzhledu jednotlivých měst jsou pak již velmi nelichotivé a jen vypovídají o chudých poměrech v zemi.⁸⁵

Zmíněná chudoba je obvyklým tématem všech článků a knih o Albánii a obraz chudoby dále doplňují charakteristiky, které ještě více mohou vyvolat negativní obraz země. Jde zejména o to, že Albánie je představována jako nebezpečný a divoký kraj, který je ve všech směrech zaostalý a kterému se vyhnuly veškeré proudy civilizace. Emanuel Škatula např. píše: „Kraje tyto byly po staletí, ba po celá tisíciletí mýjeny velikými kulturními proudy Západu i Východu. Civilisace vnikala nanejvýše jen do přímořských míst...“⁸⁶ a další

⁸¹ „Jména Albanie úředně se neužívá. Není to ani přesný geografický pojem, nýbrž volné a měnlivé národopisné označení“, in: Škatula, Emanuel: Válka na Balkáně, Praha 1913, str. 266.

⁸² „Zeměpisně počíná Albansko až za Bojanou a Černá Hora sahá k Bojaně, národopisně sahá však albánský živel za Dulcigno, a první srbská vesnice v té straně jsou Krkovicí.“, in: Toužimský, Josef J.: Albansko i Albanci, Osvěta 1880, str. 949.

⁸³ Toužimský, Josef J.: Albansko i Albanci, Osvěta 1880, str. 950 (poznámka).

⁸⁴ „Albansko jest sice malebná, horská země s divokými krásnými krajinami, s modravými jezery, v nichž shlížejí se horští velikáni, s hojnými pastvinami a bujnými hvozdy, v nichž ruka lidská ještě nehospodařila, avšak s půdou málo výnosnou a chudou jen úrodou, zejména proto, že se role obdělávají způsobem, jako bylo snad již před dvěma tisíci lety.“, in: Toužimský, Josef J.: Albansko i Albanci, Osvěta 1880, str. 953.

⁸⁵ „Na ulici samá špína, prach nebo bláto, dláždění marně bys hledal, toliko tu a tam vyčnívá z bláta balvan jako skamenělá tykvice.“, in: Výjev pouliční ve Skadru, in: Světozor, číslo 25, 1880, str. 298.

⁸⁶ Škatula, Emanuel: Válka na Balkáně, Válečné tažení Bulharska, Srbska a Černé Hory proti Turecku,

rozšiřují tuto charakteristiku o to, že Albánie je nejen chudá a zaostalá země, ale navíc není zrovna tou nejbezpečnější zemí pro cestovatele⁸⁷, neboť každá část země je s někým zneprátelená⁸⁸ a obyvatelstvo je velmi nedůvěřivé k cizinci. Nedá se říci, že by tyto charakteristiky neodpovídaly skutečnosti, neboť Albánie byla ve své době vskutku nepřístupnou zemí, kde panovaly přísné společenské normy, které se značně odlišovaly od těch českých či středoevropských. Není možné považovat tyto texty, ve kterých je Albánie popisovaná jako chudá, necivilizovaná a divoká země, za snahu autorů uškodit obrazu Albánců. Podobné obrazy nalezneme i u německy píšících autorů. Vypadá to spíše, že byli všichni fascinováni tím, že na přelomu 19. a 20. století existuje v Evropě dosud zcela neznámý a neprobádaný kout, kde žije neznámý národ. Zatímco pro některé čtenáře mohla být výše zmíněná charakteristika Albánie zdrojem romantických představ, pro jiné to byla pouze primitivní, necivilizovaná a nebezpečná země.

Obraz albánské historie, kultury a jazyka

Zajímavý je také obraz historie Albánie, neboť i on poskytuje poměrně jasný obraz o Albánii a jejích obyvatelích. I popis albánské historie jen podporuje získaný pocit, že se jedná o poněkud tajemný národ, neboť nikdo vlastně neví, jaký je jeho původ. Albánská historie je ve všech textech chápána jako neustálý boj s cizími národy, kteří usilovali ovládnout strategické území na břehu Jaderského moře a podrobit si jeho obyvatelstvo. V rámci evropské historie je Albáncům vždy připisována pasivní role a jen období poloviny 15. století bylo dobou, kdy si Albánci zasloužili pozornost Evropy a kdy vykonali pro evropské dějiny něco významného.

Co se týče původu Albánců, nejčastěji se objevuje teorie, ke které se dnes přiklání většina odborníků, že Albánci jsou potomky Ilyrů, starověkého národa, který sídlil v západní a severozápadní části Balkánského poloostrova.⁸⁹ Vedle toho se však objevuje celá řada dalších teorií o původu Albánců a to, že raná historie Albánců a původ Ilyrů jsou zakryty

---

Praha 1913, str. 272

⁸⁷ *Vnitrozemí je ještě dnes málo známé, nepřístupné, není tu železnic, ba ani schůdných cest a silnic. Také doposud žádný stát neručí v těch divokých horách za osobní bezpečnost cestovatele.*“, Knotek, Alois: *Ze života Albánců*, in: Zlatá Praha, číslo 48, 1914, str. 571.

⁸⁸ *„Tak máme Albanii skadarskou, která až do doby nejnovější se bila s Černou Horou, prokazujíc vydatné služby Portě, Albanii kosovskou, terrorisující a zatlačující v těchto krajích srbský živel, Albanii elbasanskou, nepřátelskou živlu tureckému i makedonsko-slovanskému, a Albanii janinskou, počtělou a s Řeky otevřeně sympathisující.“*, in: Sís, Vladimír: *Albánci*, in: Osvěta 1912, str. 408.

⁸⁹ *„Že Albánci jsou autochtoní a potomci oněch Ilyrů, kteří již ve starověku obývali tyto země, tomu nasvědčují dějiny i jazyk albánský, jenž, ačkoli zcela rozdílný od slovanského, řeckého a latinského, přece jeví patrné stopy různých oněch vlivů minulosti.“*, in: Toužimský, Josef J.: *Albánsko i Albánci*, Osvěta 1880, str. 947.

rouškou tajemství, občas vybízelo k různým spekulacím, kterým se neubráníly ani seriózní práce. Ve Škatulově knize *Válka na Balkáně* je napsáno: „*Židé levantínští nazývají Albance Peleštim, kteréžto slovo odvozováno je od Pelasgů, národa, který uváděn jest v prastarých zpěvech Hellénů a který obýval hory albánské. Národ Abchazů v kavkazských horách uchoval si pověst, dle níž Abchazové a Arnauti za společný národ se považují. Dva bratři přišli s rodinami od jihu k řece Eufratu (mezi Persií a Malou Asií) a tam se rozloučili: Jeden táhl k severovýchodu, druhý k severozápadu. Kdesi jsem četl, že měření lebek albánských a abchazských vykazuje nápadnou shodu.*“⁹⁰. Josef Toužimský ve svém článku v časopise *Osvěta* z roku 1880 zase píše, že: „...zaniknuvší *Dhákové* byli kmeny příbuznými *Albáncům*...“⁹¹ V nových pracích o albánské historii se teorie příbuznosti Albánců s Abcházy neobjevuje a v nových pracích se tyto nepodložené teorie nevyskytují.

Bezesporu největší pozornost v rámci albánských dějin všichni věnují osobě albánského národního hrdiny Gjergje Kastriotiho Skanderbega (1405-1468), který v 15. století dokázal po dobu 25 let úspěšně vzdorovat tureckým vojskům. Na tuto krátkou dobu stanuli Albánci v čele křesťanského boje proti rychlému tureckému postupu Evropou. Jeho význam je líčen často velmi pateticky⁹² a mnozí autoři se při popisování Skanderbegova života opět uchylují k pověstem a mýtu. I v česky psaných dílech se dochovaly zvěsti o neobyčejné Skanderbegově síle: „*Jako dítě prý již vylezl z kolébky, doplazil se ke stěně, kde stála podepřena otcova zbraň, pokoušel se napjati luk a vytáhnouti šavli z pochvy.*“⁹³ Oproti dnešní době je zajímavé, kolik prostoru bylo dáno popisu Skanderbegova života. V dnešních dílech je často uvedeno jen jeho jméno a jen v několika větách je nastíněn jeho význam. V Siebertzově knize je Skanderbegovi vyhrazeno hned 6 stran⁹⁴ a nejinak je tomu i v práci Emanuela Škatuly či Josefa Vinaře. Tyto popisy nešetří obdivem ke Skanderbegovi a téměř vždy zdůrazňují, že Skanderbeg s Turky nikdy neprohrál. Již střízlivější vztah k této historické postavě a bezesporu k nejslavnějšímu Albánci všech dob je v Ottově naučném slovníku, kde se píše: „*Za nedlouho panstvo severoalbánské spojil zeť jeho Jiří Kastriota, řečený Skanderbeg (1443-1468), který s pomocí Benátčanův, Neapolcův i papeže vojska sultána Muhammeda II. několikrát porazil. Papež Pius II. udělil mu r. 1463 název královský. Území jeho prostíralo se od benátských držav, od Skadru a Drače, až k Elbasanu a do Dibry;*

⁹⁰ Škatula, Emanuel: *Válka na Balkáně, Válečné tažení Bulharska, Srbska a Černé Hory proti Turecku*, Praha 1913, str. 273

⁹¹ Toužimský, Josef J.: *Albansko i Albanci*, *Osvěta* 1880, str. 945.

⁹² „*Za doby té zaskvělo se Albansko po prvé v dějinách, avšak jen co meteor, který chvíli svítí a pak uhasne.*“, in: Toužimský, Josef J.: *Albansko i Albanci*, *Osvěta* 1880, str. 1039.

⁹³ Vinař, Josef: *Národní zpěvy albánské*, Praha 1911, str. 9

⁹⁴ Siebertz, Paul: *Albanien und die Albanesen*, Wien 1910, str. 58-63

hlavní hrad jeho byla Kroja. Avšak síly jeho nestačily ani k dobytí Beratu, ani k útoku na Ochrid; časem válčil také proti některým z albánských náčelníkův anebo proti Benátčanům.“⁹⁵ V tomto naučném slovníku je také zmíněno, že dějiny Skanderbega byly dlouho zatemněny bajkami Skanderbegova životopisce Marina Barletiho.⁹⁶ K jisté popularizaci a přeceňování Skanderbegova významu mohla přispět i Vinařova sbírka, v níž je přeložen Epos o Skanderbegovi, který opět nešetří verši o udatnosti a velikosti této osoby.⁹⁷ Skanderbega tedy většinou všichni považovali za vojevůdce, který má význam nejen pro albánské a balkánské dějiny, ale je mu přikládána přímo celoevropská důležitost. Našli se však i někteří spisovatelé, kteří zpochybňovali to, že Skanderbeg byl Albáncem. Tento názor se v dobových knihách neobjevuje sice často, ale nelze jej přehlédnout. Já jsem se s tímto názorem u českého autora setkal jen jednou a to u již zmíněného Josefa Toužimského.⁹⁸ Tato domněnka se objevuje i u německého autora černohorského původu Kopčeviče⁹⁹, který však mohl být ovlivněn právě tím, že je Černohorec.

Kromě Skanderbega bylo jen velmi málo Albánců, kteří dokázali vzbudit pozornost v zahraničí. Jen díky překladu Byronovy Childe-Haroldovy pouti¹⁰⁰ se i český čtenář mohl seznámit s pozoruhodnou osobou Aliho Paši Tepelenského, janinského místodržícího, který v první polovině 19. století po dva roky vzdoroval turecké armádě a navazoval při tom široké kontakty se zahraničím. Velmoci, které se snažily co nejvíce vytěžit na upadajícím tureckém panství na Balkáně, podporovaly Aliho Pašu a jeho boj vzbuzoval v západní Evropě velké sympatie. Právě díky lordu Georgovi Gordonu Byronovi, který se vydal na Balkán a svou cestu zvětšil ve slavném veršovaném díle Childe-Haroldova poutě, pronikla znalost o statečném janinském pašovi i k nám. Romantické popisy Albánců a dvora Aliho Paši nepochybně přispěly k růstu zájmu o Albánce. To podpořila i další díla, která se nějakým způsobem týkala Aliho Paši či Albánie.¹⁰¹

Po Skanderbegově smrti přišla doba poroby a začlenění Albánie do Osmanské říše. Na tuto dobu se jednotliví autoři dívají v souvislosti s politickým vývojem v Albánii ve druhé polovině 19. století, neboť tato kapitola albánských dějin nebyla v době, které se věnuji,

---

⁹⁵ Ottův slovník naučný, Olomouc 1996 (1. vydání v roce 1888), I. svazek, str. 715

⁹⁶ Tamtéž

⁹⁷ Vinař, Josef: Národní zpěvy albánské, Praha 1911, str. 51-59

⁹⁸ „O otci Jiřího Kastrioti neví se ani s určitostí, bylli Slovan nebo Albanec. Sídlel u Modleny v krajině bulharské a za manželku pojal Vojsavu, dceru srbského velmože, s kterou měl syny Neposina, Stanišu, Konstantina a Jiřího.“, in: Toužimský, Josef J.: Albansko i Albanci, Osvěta 1880, str. 1039.

⁹⁹ „...Skanderbeg und seine Kampfgenossen Serben waren und serbisch sprachen..., alle waren Serben, deren Länder serbische Bevölkerung hatten.“, in: Kopčevič, Spiridion: Das Fürstentum Albaniens, Berlin 1914, str. 6.

¹⁰⁰ Byron, George Gordon: Childe-Haroldova poutě, Praha 1890 – české vydání

¹⁰¹ např. Mansur, Ibrahim: Ali Pascha, Tyrann von Albanien, 19. století

uzavřena. Vztahu Albánců a Turků, stejně jako Albánců a sousedních slovanských národů se budu věnovat až v následující kapitole, neboť tyto záležitosti autoři popisují z hlediska charakteristiky obyvatel země.

Albánské dějiny jsou ve všech dílech popisovány vesměs stejně. Autory zajímá původ Albánců, doba Skanderbega a ostatní dějinná údobí popisují podrobení Albánců. Na jejich zdánlivou pasivitu pohlížejí někteří autoři s despektem a ve spojení se zaostalostí tohoto národa píší o albánských dějinách dosti nevybíravě¹⁰² a mnozí dokonce zpochybňují, zda je možné v souvislosti s Albánci vůbec o nějakých dějinách mluvit.¹⁰³

Již jsem konstatoval, že se z českých autorů albánskou kulturou podrobněji zabýval pouze Josef Vinař, který, jako jeden z mála, uměl albánsky a který je tak mezi ostatními autory, písíci o Albánii a Albáncích, naprostou výjimkou, neboť jen díky němu se český čtenář mohl seznámit s překlady několika básní.¹⁰⁴ Tyto básně, které mají často velmi smutný obsah a jejichž námětem je „...krev, vražda, handžár, puška a šibenice...“¹⁰⁵, jistě podpořily u českého čtenáře obraz Albánců jako bojovného a divokého národa. Vinař ve své sbírce upozorňuje i na jisté podoby některých albánských básní a balad s těmi českými a jako příklad uvádí Baladu o Garentině¹⁰⁶, která je svým námětem velmi podobná Erbenovým Svatebním košilím v Kytici. Tato albánská balada však na rozdíl od té Erbenovy poukazuje spíše na posvátnost čestného slova pro Albánce.¹⁰⁷ O tom, že život v Albánii je velmi chudý a primitivní, svědčí i krátký článek ze Světozoru z roku 1880, jehož autor si všímá absence jakéhokoliv kultury bydlení mezi Albánci.¹⁰⁸

---

¹⁰² „Albanci při všem tom měli úkol pasivní a vystupovali na jeviště dějin jen, aby vyplenili to neb ono město, jež okolnostmi octlo se v nebezpečí...“, in: Toužimský, Josef J.: Albansko i Albanci, Osvěta 1880, str. 1039.

¹⁰³ „Ve smyslu kulturním Albanci ani dějin nemají. Či možno mluvíti o kulturních dějinách národa, který po tisíciletí setrval v prvotním stavu svém a jemuž jde jen o to brániti se, aby setrvati mohl v stavu dosavadním i nadále?“, in: Toužimský, Josef J.: Albansko i Albanci, Osvěta 1880, str. 1038.

¹⁰⁴ Vinařovy překlady albánských básní nalezneme ve sbírce: Vinař, Josef: Národní zpěvy albánské, Praha 1911, dále v jeho článku: Vinař, Josef: Z albánských básníků, in: Osvěta 1912, str. 813-814 a některé jeho překlady se objevují i ve Škatulově Válce na Balkáně...: Škatula, Emanuel: Válka na Balkáně, Válečné tažení Bulharska, Srbska a Černé Hory proti Turecku, Praha 1913, str. 296-297.

¹⁰⁵ Škatula, Emanuel: Válka na Balkáně, Válečné tažení Bulharska, Srbska a Černé Hory proti Turecku, Praha 1913, str. 294.

¹⁰⁶ Vinař, Josef: Národní zpěvy albánské, Praha 1911, str. 25-32.

¹⁰⁷ V této básni mladý Konstantin slíbí své matce, že jí domu přivede dceru, která se provdala do ciziny a po níž se matce stýská. Konstantin však před cestou náhle umřel, ale protože dal matce slib, musí vstát z mrtvých a pro sestru dojet. Jen co tak učinil a sestru matce přivezl, šel na hřbitov a opět si lehl do hrobu, in: Vinař, Josef: Národní zpěvy albánské, Praha 1911, str. 25-32.

¹⁰⁸ „O pohodlí cizince nač by se zde starali, když vůbec ani nevědí, co tj. pohodlí. Ložnice ani postelí Albánci nepotřebují: prostrou si houni na zem a lože jest hotovo. Po stolicích nebo jiném nábytku marně by ses ohlížel – obývatel sedánky na zemi, a nábytek – k čemu?“, in: Výjev pouliční ve Skadru, in: Světozor, číslo 25, 1880, str. 298.

Albánština je již v druhé polovině 19. století chápána jako zcela ojedinělý evropský jazyk, který nemá v indoevropské rodině žádného bližšího příbuzného. Všichni také albánštinu považují za jazyk, jehož základem je údajně starověká ilyrština, řeč Ilyrů, kteří obývali západní pobřeží Balkánu. Někteří autoři zdůrazňují, jak je albánština nejednotná a že se ji lze jen obtížně učit¹⁰⁹ a jiní si zase všímají jejích zvláštností a popisují ji následovně: „*Jazyk albanský vykazuje se neobyčejnou krátkostí, úsečností, má množství jednoslabičných slov, čímž připomíná poněkud angličtinu. Albanština je velmi bohata, majíc mnoho změkčených a aspirovaných souhlásek.*“¹¹⁰ Nezdá se však, že by charakteristiky albánštiny měly nějaký vliv na utváření názoru o Albáncích, snad jen tyto popisy, zdůrazňující starobylost albánštiny, mohly podpořit představu, že Albánci jsou starobylym evropským národem.

Obraz aktuálního dění v Albánii

Bezesporu větší vliv na čtenáře měly články v časopisech a kapitoly v knihách, které se věnují aktuálnímu dění v Albánii. To se do centra pozornosti dostalo po berlínském kongresu a po vzniku Prizrenské ligy, která byla bezprostřední reakcí Albánců na nové uspořádání Balkánského poloostrova, a zejména potom po roce 1910 a během balkánských válek (1912-1913), kdy vrcholilo albánské národní hnutí. Již velmi záhy pochopili čeští novináři a cestovatelé, že se národní vědomí probouzí i u Albánců, na které se do té doby pohlíželo jen jako na přísluhovače Turků, kteří jsou tak zaostalí, že nejsou schopni docílit nějaké národní jednoty ani vytvořit hnutí, které by je povzneslo mezi ostatní hrdinně bojující národy na Balkáně, kteří se snažili vymanit se z Osmanské říše.

Začátek albánského protitureckého povstání autoři hodnotí spíše negativně, neboť se domnívají, že toto povstání nemá žádný ušlechtilý národně-osvobozenecský důvod. Tímto povstáním se Albánci prý jen snažili vyhnout pokroku a bránit poměry, ve kterých od věků žijí. Albánci tak byli vnímáni jako národ, který netouží po vlastním rozvoji a který si chce uchovat svůj život v izolaci. Podobný charakter mají téměř všechny texty, které se objevily nedlouho po berlínském kongresu a po vzniku Prizrenské ligy.¹¹¹

---

¹⁰⁹ „*A právě ta okolnost, že stojí zcela osamocen v řadě indogermánských jazyků, vyvolává obtíž v studiu tohoto jinak zajímavého jazyka, ježto badatel nemá opory o staré tvary, které se vytratily, ani o některý příbuzný jazyk a ježto v albánštině je mnoho cizích slov, jejichž původ je velmi nesnadno zjistit.*“, in: Sís, Vladimír: Albánci, in: Osvěta 1912, str. 408.

¹¹⁰ Škatula, Emanuel: Válka na Balkáně, Válečné tažení Bulharska, Srbska a Černé Hory proti Turecku, Praha 1913, str. 293.

¹¹¹ „*Události ty (rozšíření hranic Srbska a Černé Hory – pozn. autora) vyplašily Albance v končinách starosrbských a vtiskly jim zbraň do rukou a na obranu jejich libovůle a středověkých poměrův i k odražení nových řádův a nové doby.*“, in: Toužimský, Josef J.: Albansko i Albanci,

Postupem času se však tento pohled na albánská povstání mění. Nikdo si nemohl nepovšimnout poměrně silné vojenské síly, již Albánci po celou druhou polovinu 19. století až do balkánských válek disponovali, jejich vojenských úspěchů a skutečnosti, že vlastně permanentní povstání v Albánii na sebe váže poměrně značné vojenské síly Turecka, které se tak nemohlo dostatečně zaměřit na potlačení vzpour ve slovanských částech Balkánu. To s sebou přináší fakt, že Albánci přestali být vnímáni za věrné spojence Osmanské říše a na začátku 20. století si albánské povstání získává dokonce sympatie. Albánce tak mnozí považují za důležitý faktor, který napomůže definitivnímu pádu Turecka. Zcela běžně se o albánském povstání proti Turkům píše následujícím způsobem: „*Albanci byli poslední z národů na Balkánském poloostrově, jichž samostatnost zdeptána byla vítězným náběhem Osmanů a jsou též poslední, kteří s nově probuzeným vědomím národní svéprávnosti mohutnou pěstí počínají bušiti na spuchřelá již vrátka říše turecké. Tímto rozmachem národního a politického uvědomění stávají se Albanci hrozivým činitelem na šachovnici osudů říše turecké.*“¹¹² Autoři již tolik nevnímají skutečnost, že Albánci jsou rozdrobeni na mnoho vzájemně zneprátelených kmenů a ty tam jsou slova o jejich pasivní úloze v dějinách. Autoři nyní již chápou důvody albánského povstání a o Albáncích píší jako o hrdinném národu, který navazuje na slavné období svých dějin v době Skanderbega.¹¹³

Na začátku 20. století a zejména na konci jeho prvního desetiletí začala být aktuální otázka, jakou má mít Albánie budoucnost a až kam má dojít albánské národní hnutí, o jehož existenci nyní nikdo nepochyboval. Objevují se dva protichůdné názory. Podle jednoho Albánci nedosáhli dostatečného stupně kulturního vývoje, aby mohli pomýšlet na vlastní samosprávu či dokonce na vlastní státnost: „*Kdo zná poměry v Albanii, musí předem přiznati, že by autonomie v tom smyslu, jak si ji představují předáci athénští, byla spíše neštěstím pro národ stojící v Evropě na nejnižším stupni kulturním.*“¹¹⁴ To, že jsou Albánci skutečně kulturně zaostalým národem, nepopírají ani sympatizanti s albánskými národními ambicemi, kteří ale zdůrazňují, jak velký pokrok tento národ na cestě k sebeurčení již učinil.¹¹⁵ Mnozí

Osvěta 1880, str. 1041.

¹¹² Třeštík, Jan: Albánské pohádky, in: Zlatá Praha, číslo 46, 1911, str. 545.

¹¹³ „*Národ Kastriotův, jenž po smrti hrdinného vůdce svého v druhé polovici století patnáctého upadl v poddanství Osmanů, budí od nějakého času oprávněnou pozornost Evropy. Od opěvovaných dob Jiřího Skanderbega nehráli Albanci jako jednotný celek národní význačné úlohy. Jednotlivé epizody v historii Ščiptárů září ovšem světlem osobního hrdinství, však bez zvláštní a směrodatné prohloubenosti politické. Původ posledního povstání na severu Albanie leží v otrlé nevšímavosti Porty vůči správním a kulturním požadavkům národa tohoto.*“, in: Třeštík, Jan: Albánské pohádky, in: Zlatá Praha, číslo 46, 1911, str. 545.

¹¹⁴ Sís, Vladimír: Albánci, in: Osvěta 1912, str. 409.

¹¹⁵ „*Albánci krok za krokem postupují, známost o nich se šíří a nejtemnější díl Evropy znenáhla se vyjasňuje.*“, in: Vinař, Josef: O Albáncích a albánské literatuře, in: Osvěta 1912, str. 804.

zastávají názor, že důvodem pro poměry, které v Albánii panují, je dlouhá turecká nadvláda nad Albánií a mezi přesvědčené novináře o právu Albánců na sebeurčení patřil mj. levicový novinář Emanuel Škatula, který svůj názor na budoucnost Albánie shrnuje následovně: „*Jsou-li Albanci národem, mají v důsledcích toho právo na národní existenci. Budou-li Albanci hraničiti s intelligentnějšími, vyvinutějšími národy, než byli dosud Turci, nevyhnou se ani oni vlivům civilisace.*“¹¹⁶

Tato kapitola se snaží naznačit témata, která se týkají obrazu Albánie. Byť jsem se zde nevěnoval přímo obrazu obyvatel, snažil jsem se naznačit, jak se asi český čtenář na Albánce díval. Izolovanost země, její necivilizovanost, dějiny a současnost, které jsou plné krve a bojů, samozřejmě ovlivnily i vnímání obyvatelstva. Tato kapitola nám přinesla první charakteristiky Albánců a to jsme se ještě nezabývali přímo tím, jak se psalo o Albáncích. Již nyní ale lze vytušit, že pro Čechy, a nejen pro ně, byli Albánci do jisté míry tajemným a divokým národem, který žije ve velmi bídných sociálních a kulturních podmínkách. Nejvýraznější slova chvály se většinou týkají jeho slavné minulosti spjaté s legendárním hrdinou Skanderbegem a do jisté míry byla později oceňována úloha Albánců v boji za osvobození Balkánu od Turků.

---

¹¹⁶ Škatula, Emanuel: *Válka na Balkáně, Válečné tažení Bulharska, Srbska a Černé Hory proti Turecku*, Praha 1913, str. 300.

IV. OBRAZ LIDU

Již na základě předchozí kapitoly, ve které jsem se zabýval obrazem země, historie, kultury a aktuálního dění, jsme si mohli udělat rámcovou představu o tom, jaký byl v české společnosti pohled na Albánce, neboť tento pohled byl ovlivněn i tím, jak jednotliví autoři vnímali jejich zemi. S Albánií se pojily většinou představy neznámé, ovšem romanticky krásné země, které se vyhnul veškerý pokrok, jehož lidstvo dosáhlo v několika posledních staletích. Stejně jako Albánie byli i Albánci vnímáni jako neznámý národ, který žije v nepředstavitelně ubohých poměrech a který si svou slávu vydobyl statečným vzdorováním proti turecké přesile za vedení legendárního Skanderbega. Tato kapitola se obrazem Albánců zabývá podrobněji a rozdělil jsem ji na několik částí. Stejně jako u obrazu země si nejdříve povšimnu, jaká byla celková charakteristika Albánců. Poté mě budou zajímat popisy jejich vzhledu a potom se zaměřím na pozitivní a negativní vlastnosti, které se v textech objevují. Do této kapitoly jsem zařadil i téma náboženství, neboť vztah Albánců k náboženství je jednou z důležitých charakteristik Albánců, která se v souvislosti s jinými balkánskými národy neobjevuje, a také vztah Albánců k Turkům a okolním slovanským národům. V této kapitole samozřejmě nemohu opomenout ani rozdělení Albánců a původ jejich jména, protože i tato témata se v souvislosti s Albánci vyskytují ve všech dobových publikacích a článcích. Závěr bude patřit obrazu ženy, jejíž postavení v albánské společnosti bylo velmi složité.

Obecné charakteristiky Albánců

Jaké jsou tedy základní charakteristiky Albánců? Podobně jako u charakteristiky země, začínají i obecné popisy Albánců konstatováním, že jde o neznámý, byť velmi starý národ, který je vnímán jako divoký a který miluje svobodu. Mezi nejběžnější popisy Albánců patří věty jako: „*Albanci jsou dosud úplně neznámým národem, ačkoli patří mezi nejstarší národy evropské. Život jejich je pln originalností...*“¹¹⁷ nebo „*Arnauti, již prohlášení jsou v šíř i v dál jako divoký, nezkracený lid, v jistých směrech národní povahy jsou lepšími než jejich pověst. Domovinu svou milují nade vše a jsou ochotní každé chvíle i krev za ní prolítí. Nade vše cení si však svobody.*“¹¹⁸ Autoři opět zdůrazňují izolovanost tohoto národa, která zde však není vnímána jen jako příčina složitých geografických podmínek jejich země, ale i jako jedna ze základních charakteristik Albánců, kteří se záměrně snažili vyhnout jakémukoliv kontaktu s okolními národy.¹¹⁹ I zde můžeme nalézt věty, které podporují

¹¹⁷ Holeček, Josef: Na Černou Horu a Černá Hora koncem věku, Praha 1899, str. 277.

¹¹⁸ Třeštík, Jan: Albánské pohádky, in: Zlatá Praha, číslo 46, 1911, str. 546.

¹¹⁹ *Národ albánský (Albánci, Arbanáš, Arnauti, Škipetaři) je vzácná a jediná toho druhu v Evropě rasa, velice charakteristická, čistá a bez příměsí cizí krve, neboť výlučný separatismus albánský nepřipouští*

čtenářovu fantazii a které pomáhají vytvářet o Albáncích poněkud romantický obraz, který je nejčastěji spojován s představami naprosté svobody, jíž Albánci dosáhli právě tím, že žijí v nedostupných horách daleko od civilizace, kde jsou vlastními pány a kde se nikdy neprosadila nadvláda žádného mocenského centra.¹²⁰

Není pochyb, že život Albánců ve druhé polovině 19. století byl z českého pohledu neuvěřitelně primitivní a stejně jako u popisu země nechybějí mezi základními charakteristikami Albánců věty, které potvrzují představy o velké chudobě, v níž Albánci žijí a za kterou si do značné míry mohou sami, neboť se s nedůvěrou dívají na vše nové, co by do jejich krajů mohlo přinést pokrok a narušit jejich tradiční způsob života. Jediný pokrok je spatřován v tom, že se Albánci svým nepřítelům brání poměrně dobrými zbraněmi. Jimi však brání svoji zaostalost.¹²¹ Představy o albánské zaostalosti velmi věrně shrnuje J. Toužimský ve svém článku o Albánii, který vyšel roku 1880 v časopise Osvěta. Toužimský píše: „*Představme si lid beze všeho vědomí o světě ostatním, nad nímž dějiny věků i tisíciletí zašuměly bez všelikého naň účinku, jenž věděl jen, že v nepřístupných místech může vzdorovati a v přístupných musí se podrobovati – lid, jehož názor o světě nebyl rozšířen ani vynálezem Ameriky, ani cestou kolem Afriky do Východní Indie, ani výpravami ku krajům točnovým, na něž neměla účinku ani reformace ani revoluce americká i francouzská, lid, který neví, co jest tisk, co jest kniha, co jsou časopisy, jemuž železnice, telegrafy, pošty jsou věcí neznámou a setkávali se s nimi, nepřátelským opatřením proti jeho bytnosti namířeným.*¹²²(...) *Albanci vzpírali se dosud vždy a všem novým řádům a opravám, kdykoliv bezprostředně jim hrozily, ať to bylo třeba jen sčítání lidu neb volnost cestování.*“¹²³ Takto jsou tedy Albánci popisováni na úvod a z úryvků je zřejmé, že jejich obraz tedy nebyl příliš pozitivní. V českých představách byl Albáncem sice příslušníkem hrdého a bojovného národa, který však i na počátku 20. století žije stejným životem jako ve středověku či ještě dříve. Na tomto místě nelze říci, že by se celkový český pohled na Albánce nějak lišil od pohledu zahraničních autorů. Jak jsem se již zmínil, Albánci vskutku žili v podmínkách, které

---

křížení s národy druhými...“, in: Sís, Vladimír: Albánci, in: Osvěta 1912, str. 408.

¹²⁰ „*Albanec je horal, divoký, nespoutaný, svobodný, jako ten orel nad ním.*“, in: Knotek, Alois: Ze života Albánců, in: Zlatá Praha, číslo 48, 1914, str. 571.

¹²¹ „*Albanský horal, pastýř a rolník, kdysi také lovec, žije ještě dnes v těchže poměrech, v jakých žili jeho předkové. Kdysi bránil své políčko nebo pastvinu a kulu (bídou kamennou chatrč bez nejmenšího komfortu) s primitivní zbraní v ruce, nyní jeho nerozlučnou družkou stala se puška, propašovaná do albanských míst z Rakouska nebo Itálie.*“, in: Škatula, Emanuel: Válka na Balkáně, Válečné tažení Bulharska, Srbska a Černé Hory proti Turecku, Praha 1913, str. 272.

¹²² Toužimský, Josef J.: Albansko i Albanci, Osvěta 1880, str. 1029.

¹²³ Toužimský, Josef J.: Albansko i Albanci, Osvěta 1880, str. 1041.

u českého čtenáře mohly vzbuzovat představy o životě před mnoha stovkami let. Tyto charakteristiky tak zcela jistě nebyly vytvářeny nijak záměrně, aby Albáncům škodily.

Co se počtu Albánců týče, jednotliví autoři se od sebe liší. Všichni se ale shodují na tom, že jich je více než milion a méně než dva miliony. Posledně uvedený úryvek jen dokládá, jak bylo těžké vypracovat nějaký přesnější odhad, neboť Albánci se ke všemu, co přicházelo z ciziny, stavěli s velikou nedůvěrou. Všude se také uvádí, že Albánci žijí daleko mimo svou zemi; v některých dílech autoři píší o albánském vlivu v sousedních zemích.¹²⁴

Nikdo nemohl opomenout ani fakt, že se Albánci sami nazývají zcela jinak, než je označují okolní národy. Již v úvodu jsem zmínil, že asi od 18. století se Albánci nazývají slovem „shqiptar“, jehož původ není zcela znám. V publikacích z dnešní doby autoři uvádějí vesměs dvě možnosti. Jedna z nich se přidržuje toho, že toto slovo má souvislost s albánským slovem „shqiponja“ (orlice) a Albánie má tak pro mnohé poněkud romantické přívěskovo „země orlů“. Odborníci se však přiklánějí spíše k teorii, že toto označení souvisí se slovem „shqiptoj“ (vyslovovat). To je tedy druhé vysvětlení, s nímž se dnes můžeme setkat. V materiálech z doby, které se věnuji, se tato druhá teorie neobjevuje, o to hojněji je však zastoupeno výše zmíněná romantická představa¹²⁵, které však dodnes zcela vážně dává přednost mnoho Albánců.¹²⁶ Mnozí autoři pak stejně jako u původu Albánců popouštějí uzdu své fantazie a nezřídka se setkáme s dalšími zajímavými vysvětleními: „*Běžný název Albánců jest Ščiptari, jímž vesměs zovou sebe. Původ toho jména jest temný (...), přičítá se válečným tažením epirského krále Pyrrha proti Římanům. Vojsko porovnávalo prý válečné jeho tahy s letem orlím, orel zove se albansky shqype...*“¹²⁷

Obraz pozitivních a negativních vlastností Albánců

Všimněme si nyní pozitivních jevů, o nichž v souvislosti s Albánci jednotliví autoři psali. Kromě jistých charakterových vlastností (viz dále) často vyzdvihují jejich fyzický vzhled, který jistě mohl být jedním z důležitých faktorů pro utváření představ o Albáncích. O vzhledu Albánců se často píše následujícím způsobem: „*Albanci jsou vesměs krasavci prvního řádu. Utahanost civilisace nemá na ně vlivu. Albanky rodí jen zdravé syny, bujnou,*

¹²⁴ „Albánský živel sahá až do Attiky a tvořil svého času většinu obyvatelstva Athénské. Od něho má jméno i staré město Athénské, Plaka, pocházejíc od albánského pljak – starý(...)celkem páčí se albánský živel na 1 600 000 – 1 650 000 duší.“, in: Toužimský, Josef J.: Albansko i Albanci, Osvěta 1880, str. 955.

¹²⁵ „Albanci sami sebe nazývají Ščiptari, tj. potomci orlů...“, in: Škatula, Emanuel: Válka na Balkáně, Válečné tažení Bulharska, Srbska a Černé Hory proti Turecku, Praha 1913, str. 273.

¹²⁶ K tomu, že Albánci sami s chutí upřednostňují variantu „země orlů“, jsem dospěl poté, co jsem se na toto téma zeptal mnoha Albánců v Albánii a v Kosovu (pozn. autora).

¹²⁷ Toužimský, Josef J.: Albansko i Albanci, Osvěta 1880, str. 947.

*nezdolnou krev, která zachovává silný národ. Štíhlá postava, pružná chůze, podlouhlý obličej, černé oči s neobyčejně divokým a při tom sebevědomým pohledem, v němž odráží se síla, neústupnost, samostatnost a bezpříkladná chladnokrevnost, jsou hlavními známky Albance...*¹²⁸ Narážejí-li však tyto popisy i na jejich charakterové vlastnosti (jak je tomu v této ukázce), nejedná se již o žádný chvalozpěv. Do popředí opět vystupuje jejich divokost a jistá nebezpečnost. Na straně druhé můžeme narazit i na popisy, které k jejich fyzickému vzhledu nejsou zdaleka tak lichotivé¹²⁹ a přidá-li se k popisu jejich vzhledu i vzhled jejich oblečení, jde již spíše o negativní obraz.¹³⁰ Do rukou se mi také dostal materiál, který popisuje i to, že Albánci jsou výtečnými milenci.¹³¹ Tento postřeh je však zcela ojedinělý a v žádném dalším materiálu jsem se s ním nesetkal.

Již jsem uvedl, že velká část cestovatelů a novinářů, kteří se dostali s Albánci do kontaktu, si na Albáncích cení zejména jejich svobodomyšlného života. Zde je však nutné zdůraznit, že se v albánském případě rozhodně nedá mluvit o svobodě v našem slova smyslu. Uspořádání albánské společnosti bylo velmi archaické a veškerý jejich život řídily staré zvykové zákony. Jejich svobodomyšlnost je nahlížena spíše v tom smyslu, že Albánci se nikdy příliš nesmířili s jakoukoliv cizí nadvládou, proti které vedli četná povstání. Boje a nepokoje ale z albánského života nemizely ani tehdy, nehrozil-li bezprostřední cizí vpád na jejich kmenová území, neboť jednotlivé kmeny proti sobě neustále vedly boje. Avšak tato bojovnost, která spíše potvrzuje představy Albánců jako divokého a bojovného národa, se velmi často setkávala se sympatiemi, zejména tehdy, byla-li namířena proti cizím dobyvatelům. Velmi hezky se o této svobodomyšlnosti Albánců, která je zdrojem jejich sebevědomí, jež je podstatně vyšší než u okolních národů, vyjadřuje ve svých vzpomínkách na cestu k Albáncům botanik Rohlena, který píše: *Tak jsem se šťastně vrátil ze své první návštěvy u Arnautů a věru, že jsem si je zamiloval. Jsouť krásně urostlí, pravé to vzory mužské krásy, hrdí, od věků svobodní, a ježto poddanými byli vždy jen na papíře, nemají té zděděné plachosti a malé sebevědomí jako národové, kteří byli v porobě.*¹³²

---

¹²⁸ Knotek, Alois: Ze života Albánců, in: Zlatá Praha, číslo 48, 1914, str. 571.

¹²⁹ „Albanci jsou nejvíce postavy malé, elasticke, tváře častěji nepěkné, s výrazem čilým, energickým. Nápadna jest jejich malá brada; často se vyskytují ostré nosy. Hnědé vlasy a světlé oči mají převahu nad černými.”, in: Ottův slovník naučný, Olomouc 1996 (1. vydání z roku 1888), I. svazek, str. 697.

¹³⁰ „Kroj Albánců jako všech orientálů jest do jisté míry malebným, pokud totiž zedranost a špína v něm nepřevládá.”, in: Toužimský, Josef J.: Albansko i Albanci, Osvěta 1880, str. 1034.

¹³¹ „A jak dovedou milovati! O tom napsati by se mohly celé knihy, obsáhlé a vážné, jak albánská krev posílila turecký trůn, jak mnohá harémová žena ráda obětovala život za jediný pohled nezdolného Škipetaře.”, in: Knotek, Alois: Ze života Albánců, in: Zlatá Praha, číslo 48, 1914, str. 571.

¹³² Rohlena, Josef: Výlet k Arnautům, in: Osvěta 1912, str. 853.

Vedle jejich volnosti a svobodomyšlnosti se Albánci podle dobového tisku a dobové literatury vyznačují hlavně smyslem pro čest, pohostinnost a zejména úctou k hostům a všichni cestovatelé s radostí a úlevou zdůrazňují, že host je pro Albánce tou nejposvátnější osobou v domě. Velmi jasně to popisuje ve svém úvodu k Národním zpěvům albánským jejich autor Josef Vinař: „*Albanec stěží odpustí, když mu byl zabit otec, ale neodpustí a nesmí nikdy odpustiti, když byl zabit host, který vešel pod jeho střechem.*“¹³³ Čtenář si ale nesmí myslet, že bylo tudíž naprosto bezpečné odvážit se do krajů albánských, platí-li tam tak přísné zákony, které slouží k ochraně hosta. Host, byl-li přijat do hostitelova domu, musel dodržovat přísná pravidla chování a velmi snadno se host mohl dostat do nebezpečí, cítil-li se hostitel sebemenší mírou uražen. Někteří cestovatelé také popisují, že nebyli-li pod ochranou člena kmene, vždy jim hrozilo nebezpečí a to zejména tehdy, pohybovali-li se napříč územím jednotlivých a často zneprátelených kmenů. Cestovatel si vždy také musel vybrat silného ochránce, který by jej v případě nouze opravdu dokázal ochránit.¹³⁴

Posvátnost čestného slova (tzv. *besa*) a úcta k hostu¹³⁵ se přímo dotýkaly osobní cti Albánce a byly vnímány jako jedny z nejvýraznějších kladných vlastností Albánců. Většinou se o nich však psalo v souvislosti s fenoménem krevní msty, která byla vnímána spíše negativně. Pro Albánce bylo tím nejhorším ztratit čest (např. nedodržením daného slova), a proto hrála ochrana cti důležitou roli v životě albánské společnosti, jejíž zvykové zákony velmi tvrdě trestaly jakýkoliv skutek, který urazil jedince nebo širší společenství. Urážka jedince byla navíc vnímána jako urážka celé rodiny a kmene a kdokoliv z uražené rodiny či kmene měl právo, ba dokonce povinnost, odčinit urážku. Zcela běžným prostředkem k tomu byla krevní msta (viz dále). Proto tedy často stojí vedle sebe popisy krevní msty a konstatování, že se albánská společnost dosud řídí velmi přísnými morálními pravidly, které již nikde v Evropě nemají takovou váhu. Právě souvislost těchto zvykových zákonů s krevní mstou kazila jejich pozitivní obraz. V dobových materiálech o tomto spojení krevní msty a pozitivních vlastností jako je čest a posvátnost daného slova nalezneme podobné věty jako v následující ukázce: „*Nejvyšším pokladem jest Albanci osobní čest. Z tohoto důvodu zřídka kdy někoho urazí. Byl-li však jiným uražen, potupu splácí krví. Proto není divu, že na výšinách Albanie až podnes bují krevní pomsta, jako staré, posvátné národní zřízení jako staré,*

¹³³ Vinař, Josef: Národní zpěvy albánské, Praha 1911, str. 15.

¹³⁴ „*Asi na dostřel od katunu zastavil můj průvodce a zavolal třikrát mohutným hlasem, jak by chtěl Jericho zbořit, jméno budoucího našeho hostitele. Nemůžete jít na návštěvu jen k ledakomu, ale k tomu, jenž má početné mladé pobratimstvo, aby nám bylo v čas potřeby ku pomoci.*“, in: Rohlena, Josef: Výlet k Arnautům, in: Osvěta 1912, str. 852.

¹³⁵ „*Krevní msta je povinností, ale není zlodějův a šejdířův, dané slovo je svaté.*“, in: Holeček, Josef: Na Černou Horu a Černá Hora koncem věku, Praha 1899, str.265.

posvátné národní zřízení.“¹³⁶ Tato morální pravidla oceňovali nejen cizinci ze západní Evropy, ale uznávaly je i okolní národy, které byly většinou s Albánci znepřáteleny.¹³⁷ Tato morální pravidla a velmi přísné tresty za jejich porušení byly jistě příčinou toho, že se občas o Albáncích píše jako o lidech, kteří jen velmi neradi něco slibují, neboť jsou si vědomi váhy daného slova. Vedle toho však někteří autoři na Albánce nahlízejí jako na velmi spolehlivé jedince, kteří za žádnou cenu nevyzradí tajemství a kteří jsou tak velmi vyhledávanými služebníky.¹³⁸

Kromě pojetí cti někteří cestovatelé a spisovatelé oceňují střídmost¹³⁹ a statečnost¹⁴⁰ Albánců a také jejich bojovnost. Postoj k jejich bojovnosti je však poněkud rozporuplný, neboť na jedné straně jsou Albánci vnímáni jako čestní a odvážní bojovníci: „*Albanec jest rozený bojovník. Jako sluha a strážce je věrný...*“¹⁴¹, na straně druhé je jejich bojovnost chápána i velmi negativně, coby důkaz jejich zaostalosti a divokosti (viz dále). Pozoruhodné je, že ne na všechny Albánce se pohlíželo stejně. Ještě v rámci této kapitoly se budu věnovat náboženství a rozdělení Albánců, které nám přinesou obraz nejednotnosti tohoto národa v mnoha ohledech. Kladné vlastnosti, které jsme zde vyjmenovali, tak mají jen Albánci v určitých krajích. Předpokládám, že by na to mohla mít vliv jejich rozdílná náboženská příslušnost a že by těmito pozitivními vlastnostmi měli podle českých autorů oplývat zejména katoličtí a pravoslavní Albánci, neboť starobylé zvykové právo, Kanul Leka Dukagjiniho, platilo hlavně v izolované a horami odříznuté severní Albánii, kde převládalo katolické obyvatelstvo. Ne vždy tomu tak ovšem je. V dobových materiálech se můžeme setkat i s tím, že tyto dobré vlastnosti, které můžeme zahrnout pod pojem rytířskost, byly vlastní Albáncům spíše v muslimských oblastech. V tomto duchu píše dokonce i Josef Holeček¹⁴², obdivovatel Černohorců, který se vůči Albáncům stavěl spíše negativně. Podobné konstatování nalezneme i v článku Vladimíra Síse v Osvětě z roku 1912, který za nejlepší Albánce považuje ty z okolí Skadaru (alb. Shkodër) a Elbasanu. V případě Albánců skadarských se lze domnívat, že měl

¹³⁶ Třeštík, Jan: Albánské pohádky, in: Zlatá Praha, číslo 46, 1911, str. 546

¹³⁷ „Černohorci mě vždy ujišťovali, že přijme-li někoho Albanec (Arnaut), má svoji besu (či ochranu), že ručí za něho nejen on, ale celé jeho příbuzenstvo.“, in: Rohlena, Josef: Výlet k Arnautům, in: Osvěta 1912, str. 851.

¹³⁸ „Albanec nikdy nezruší čestné slovo, je-li služebníkem, nevyzradí tajemství, je poslušný a příchýlný.“, in: Knotek, Alois: Ze života Albánců, in: Zlatá Praha, číslo 48, 1914, str. 571.

¹³⁹ „...střídmý, většinou chudobný, živící se hlavně pastýřstvím na horách, orbou v údolích a žoldněřstvím.“, in: Toužimský, Josef J.: Albansko i Albanci, Osvěta 1880, str. 1029.

¹⁴⁰ „Svým vrozeným sebevědomím, chladnokrevností, neústupností a bezpříkladnou bojechtivostí budí postrach a úctu u všech národů, s nimiž přicházejí do styku.“, in: Knotek, Alois: Ze života Albánců, in: Zlatá Praha, číslo 48, 1914, str. 571.

¹⁴¹ Ottův slovník naučný, Olomouc 1996 (1. vydání z roku 1888), I. svazek, str. 697

¹⁴² „Staré dobré mravy (pokud jsou dobrými) nejlépe jsou zachovány u mohamedánů.“, in: Holeček, Josef: Na Černou Horu a Černá Hora koncem věku, Praha 1899, str. 265.

na mysli právě křesťanské Albánce, neboť část severoalbánských hor, kde se život řídil podle přísných zvykových pravidel, leží právě severně od Skadaru. V případě elbasanských Albánců už jde spíše o muslimy, neboť střední Albánie, kde se nalézá město Elbasan, byla silně islamizována. Sís o Albáncích píše: „*Nejčistší rasa albánská je v Albanii skadarské elbasanské, kde je jediné možno ještě viděti zajímavý tento národ v jeho charakteristické ryzosti se všemi známkami a vlastnostmi středověkého rytířství, ve kterém hlavní úlohu hraje čestné slovo besa.*“¹⁴³

O těchto skutečnostech, ale i o krevní mstě, které vycházejí ze starobylých albánských zvykových zákoníků, existují v knihách celé pasáže.¹⁴⁴ V nich autoři vysvětlují a popisují zvyky, jejichž součástí jsou i tyto pozitivní vlastnosti, které Albáncům připisují.

V minulém odstavci jsem představil pozitivní vlastnosti, které se ve vztahu k Albáncům objevovaly v knihách a člancích českých autorů, a nyní se chci zabývat tím, jaké negativní vlastnosti byly připisovány tomuto národu. Z toho, co jsem až dosud napsal, lze jasně vyčíst, že náznaky negativních vlastností Albánců se objevují v různých tématech, která se ne vždy bezprostředně týkají Albánců. Představy o některých negativních jevech, které autoři Albáncům připisují, jsme si mohli udělat již v kapitole popisující obraz země a již jsem také napsal, že se často i ty dobré vlastnosti objevují ve spojitosti s negativními jevy, které tak váhu jevů pozitivních poněkud snižují. Již teď tedy víme, že Albánci byli považováni vesměs za národ divoký a zaostalý. Části knih a článků, které popisují zvyky a charakter Albánců, nám nabízejí mnohem podrobnější výčet negativních vlastností Albánců.

Již jsem uvedl, že postoj k bojovnosti Albánců byl ambivalentní. Kromě toho, že mnozí Albánce považovali za hrdé a odvážné bojovníky, jejichž boj proti Vysoké Portě má význam pro další budoucnost Balkánského poloostrova, se v souvislosti s jejich bojovností objevují i jiné vlastnosti. Vedle statečného a rytířsky bojujícího Albánce tu máme i obraz Albánce-zuřivého bojovníka, který je ukrutný a v boji slepý. Ve Světozoru se např. píše: „*V boji jsou zuřiví, slepí, ukrutní, podobajíce se zástupu rozlícených tigrů.*“¹⁴⁵ Podle jiných textů si Albánci v boji vůbec neváží lidského života a to ani svého.¹⁴⁶ Pro Albánce je puška zcela přirozeným nástrojem¹⁴⁷ a již od dětství je vychováván s puškou v ruce. Bez pušky

¹⁴³ Sís, Vladimír: Albánci, in: Osvěta 1912, str. 408.

¹⁴⁴ např. kapitola „Albanesische Gastfreundschaft“, in: Siebertz, Paul: Albanie und die Albanesen, Wien 1910, str. 154-171.

¹⁴⁵ Výjev pouliční ve Skadru, in: Světozor, číslo 25, 1880, str. 298.

¹⁴⁶ „*Jest to lid otužilý, udatný v boji až k povrhání životem...*“, in: Toužimský, Josef J.: Albansko i Albanci, Osvěta 1880, str. 1029.

¹⁴⁷ „*Jako v horách, tak i v údolích neopustí Albanec dům svůj beze zbraně.*“, in: Toužimský, Josef J.:

Albánci není ani pořádným mužem a někteří nezapomínají zdůraznit, že často i ten největší chudák má velmi kvalitní a na albánské poměry poměrně drahou zbraň.¹⁴⁸ I proto jsou Albánci v boji tak chladní a bezcitní. Na jiném místě se můžeme o albánské bojovnosti dočíst: „*Od útlého mládí zvyklý jest Albanec na zbraň, jenž s lehkou myslí ubíjí nepřítel a rovněž tak i v boji málo vlastního života si cení.*“¹⁴⁹

Opět se tu tedy můžeme dočíst o divokosti Albánců a v souvislosti s jejich bojovností velká část autorů připomíná velmi neblahou vlastnost Albánců, kterou se velmi negativně zapsali do podvědomí okolních i vzdálených národů. Touto vlastností je žoldněřství, které mnozí považují za příčinu toho, že mnoho Albánců věrně bojuje v řadách osmanského vojska na všech frontách, kde operuje armáda Osmanské říše. Žoldněřství tak jde ruku v ruce s úplatností a bez skrupulózností. Velmi trefně to shrnuje v časopise Osvěta z roku 1880 Josef J. Toužimský, avšak zdaleka nezůstává v této charakteristice Albánců osamocen. Toužimský píše: „*Albanci jsou oblíbeným materiálem válečným v říši osmanské. O moc tureckou Albanci nikdy zvláště nedbali, avšak řemeslo válečné, plat a naděje na kořist, vodily je houfně do tábora tureckého. Bojovali proti Černohorcům, proti Srbům u Javoru a na Moravě, proti Rusům na Šipce a u Plevna, kde náleželi k nejodvážnějším bojovníkům Osmana Paše.*“¹⁵⁰

Z dalších záporných charakterových vlastností je Albáncům často připisována pýcha, vznětlivost, urážlivost a nedůvěra, avšak nedůvěru někteří autoři omlouvají tím, že Albánci ve svých dějinách měli s cizinci většinou záporné zkušenosti, neboť ti se povětšinou jen snažili dobýt jejich zemi a ovládnout je. Albánci tak působí jako lidé nevypočitatelní, neuvážliví, kteří si mnohdy ani neuvědomují důsledky svého jednání. Shrnutí těchto vlastností nalezneme např. v knize novináře Emanuela Škatuly: „*Albanec je veliké ozbrojené dítě. Je snadno vznětlivý a prchlý, a nic není snadnějšího, než jej urazit. Jeho pýcha a samolibost jsou vysoce vyvinuty. Albanec je mužem činu, rychle se rozhoduje, leč affekty se u něho rychle střídají. Dnes je přítelem, zítra zuřivým nepřitelem. Vůči cizinci je Albanec nedůvěřivý, pozná-li však, že se nemusí ničeho obávat, chrání jej vlastním životem. Nedůvěřivý je proto, že dosud z ciziny mu vždy jen hrozilo nebezpečí.*“¹⁵¹

Albansko i Albanci, Osvěta 1880, str. 1036.

¹⁴⁸ „*Stejně drahou a milou jako žena je Albanci puška. A dobrá martinovka stojí v Albanii nejméně 120 korun, obnos na poměry tamní veliký(...)* Podloudnictví se zbraněmi je v Albanii vysoce vyvinuto a osoby jím se zaměstnávající rychle bohatnou.“, in: Škatula, Emanuel: Válka na Balkáně, Válečné tažení Bulharska, Srbska a Černé Hory proti Turecku, Praha 1913, str. 291.

¹⁴⁹ Třeštítk, Jan: Albánské pohádky, in: Zlatá Praha, číslo 46, 1911, str. 546.

¹⁵⁰ Toužimský, Josef J.: Albansko i Albanci, Osvěta 1880, str. 1033-1034.

¹⁵¹ Škatula, Emanuel: Válka na Balkáně, Válečné tažení Bulharska, Srbska a Černé Hory proti Turecku, Praha 1913, str. 291.

Jestliže popis bojovnosti u Albánců a jejich divoká jižanská povaha dosud u čtenáře nevyvolaly záporné představy o tomto národě, pak tomu je jistě jinak, jsou-li Albánci představováni jako lupiči a dokonce i vrazi. Nejednen cestovatel a spisovatel si posteskl stejně jako Alois Knotek ve Zlaté Praze z roku 1914 nad poměry v Albánii: „*Jinak loupeže, vraždy, paličství, krevní pomsta jsou činy, pod nimiž celý život v Albanii sténá.*“¹⁵² I zde se ale setkáváme s tím, že tyto na výsost negativní jevy nejsou spojovány se všemi Albánci a stejně jako v případě bojovnosti autoři rozlišují mezi Albánci z různých částí země. Občas se můžeme setkat s názorem, že nejhorší a nejnebezpečnější jsou Albánci z těch oblastí, kde nesetrvávají v izolaci a kde se stýkají s dalšími národy¹⁵³. Ona výše zmíněná rytířskost a smysl pro čest je tak vlastní spíše Albáncům v odlehlých kmenových oblastech země.

Již jsem se zmínil o krevní mstě. Tento fenomén byl součástí zvykových zákonů a měl svá jasná pravidla, která určoval zákoník Leka Dukagjiniho,¹⁵⁴ jež je dnes znám pod albánským názvem „*Kanuni i Lekë Dukagjinit*“. Tento středověký zákoník určoval pravidla života společnosti v oblasti severní Albánie a dnešního Kosova a kromě pravidel krevní msty poskytoval návod na řešení různých životních situací, včetně organizace kmenové společnosti. Kánon obsahoval i pravidla chování při svatbě a pohřbech. Tento zákoník vlastně nahrazoval státní právo, jehož moc byla v odlehlých horských krajích velmi malá. Krevní msta byla běžnou součástí tohoto zákoníku a s její pomocí se řešily spory mezi jednotlivci, rodinami i rody. Krevní msta byla nástrojem znovuzískání cti, jež během sporu utrpěla. Povinností zabít mužského člena zneprátelené rodiny či rodu se řešily nejen vraždy, ale i majetkové spory a urážky. Pravidla jasně určovala, kdo má být zabit a kdo ne, mstitel musel dát svému nepříteli čas, aby se stačil skrýt. Pravidla dále stanovovala, za jakých okolností může dojít ke smíření a popisují velmi složitý proces smiřování. Přesné popsání fenoménu krevní msty není tématem této práce, ovšem všechny práce ze sledované doby se těmito pravidlům více či méně podrobně věnují a čtenář tak má možnost seznámit se s těmito složitými pravidly a s tímto ojedinělým zákoníkem. Tato pravidla sesbíral a vydal albánský

---

¹⁵² Knotek, Alois: Ze života Albánců, in: Zlatá Praha, číslo 48, 1914, str. 571.

¹⁵³ „*Za to tam, kde Albánci stýkají se s druhými národnostmi, klesají zhusta na niveau prostých zlodějů, nájemných vrahův a lhářů, jimž je posvátnost besy zcela neznáma. Nejhorší pak v tom vzhledě jsou Albánci kosovští i bitoljští. Nejméně válečného ducha je v Albáncích janinských, což ovšem zcela se shoduje s povahou dnešních Řeků, pod jejichž vlivem se nalézají.*“, in: Sís, Vladimír: Albánci, in: Osvěta 1912, str. 409.

¹⁵⁴ Jméno se odvozuje od feudálního panovníka Leka III. Dukagjiniho / vládl v letech 1459 – 1479 /, který kanun kodifikoval a právně ho ustanovil k vydání, takže byl následně po něm pojmenován. Jméno kanunu může být odvozeno podle jména kraje, odkud kanun je – kraj Leka – hornatá oblast nad městem Shkodër, Dukagjini – oblast v severní Albánii.

teolog a folklorista Shtjefën Gjeçov (1874 – 1929) a jím sepsaný „Kanun i Lekë Dukagjinit“ byl znovu vydán před několika lety v Albánii.¹⁵⁵

Ať tak či onak byla krevní msta jedním ze základních atributů Albánců, který poutal velkou pozornost návštěvníků Albánie. Lidé ze západní a střední Evropy se na krevní mstu dívali velmi často jako na barbarský jev, který je nejčastější příčinou smrti mužů v Albánii. V mnoha dílech nalézáme popisy toho, jak se navzájem vyvražďují celé vesnice a postoj ke krevní mstě je tedy většinou negativní: „...*pokrevní msta jest starým(...)zvykem svědčícím, že Albanci zůstali od dávnověku na stejně nízkém stupni kulturním...*“¹⁵⁶ Zároveň však mnozí uznávají, že se v případě krevní msty nejedná jen o vulgární a primitivní mstu a i ti, kteří v ní vidí překážku pro rozvoj albánského národa, uznávají, že jde o soubor přesně stanovených pravidel, která všichni dodržují.¹⁵⁷ Již jsem se zmínil o tom, že krevní msta velmi úzce souvisí s albánským chápáním osobní cti a že právě tento fenomén snižoval váhu velmi přísných morálních pravidel, neboť krevní msta byla nástrojem pro očištění cti jedince i rodu. Tato pevná vazba měla i opačnou působnost a právě skutečnost, že krevní msta souvisí s dodržováním těchto morálních pravidel, často vylepšovala vnímání krevní msty. Vedle obrazu krevní msty jako faktoru zaostalosti, vylidnění celých vesnic¹⁵⁸ a paralyzování hospodářského života tu tak máme i opačný obraz na tento jev, který je v odlehlých oblastech severní Albánie a Kosova dodnes, byť v pozmeněné formě, přítomen. Právě v hrozbě krevní msty mnozí autoři spatřovali příčinu semknutosti albánských rodin a rodů¹⁵⁹ a tato hrozba byla jistě poměrně účinným nástrojem k zajištění fungování společnosti, protože nutila obyvatele k dodržování pravidel „Kanunu“. Mnozí také upozorňovali, že je chybou, pohlížíme-li na „Kanun“ jen jako na popisování pravidel krevní msty, neboť krevní msta byla pouze částí tohoto zákoníku. Jde o soubor nepsaných právních norem, které se přenášely z generace na generaci a byly spravovány vesnickými spolky, které se staraly o jejich dodržování. Ti, kteří měli možnost dostat se mezi Albánce a kteří lépe poznali jejich život a zvyky, píší o krevní mstě poněkud smířlivěji a snaží se vidět ji v širším kontextu. Jako příklad

¹⁵⁵ Gjeçov, Shtjefën: *Kanuni i Lekë Dukagjinit*, Shkodër 2001.

¹⁵⁶ Toužimský, Josef J.: *Albansko i Albanci*, Osvěta 1880, str. 1033

¹⁵⁷ *Cestovatelé chválí jejich pohostinnost, ale s úžasem popisují rozkvět pěstního práva, jmenovitě po celé sev. [Albanie]-ii. Toť jediný kraj v Evropě, kde podnes žije krvavá msta (alb. džak), trvajících po celá pokolení, se všemi pravidly mstění a smiřování.*“, in: Ottův slovník naučný, Olomouc 1996 (1. vydání z roku 1888), I. svazek, str. 697.

¹⁵⁸ „*Krevní mstou hyne úžasně procento mužů. Dr. F. Nopcza uvádí, že na př. bylo zavražděno ze všech dospělých mužů v Šale 26%, v Kačinari 25%, v Tiplané dokonce 42%.*“, in: Škatula, Emanuel: *Válka na Balkáně, Válečné tažení Bulharska, Srbska a Černé Hory proti Turecku*, Praha 1913, str. 286-287.

¹⁵⁹ „*Pokrevní msta není věcí jen jednotlivce, ale věcí celého kmene. Urážka jednotlivce jest urážkou celého kmene a vina jednotlivce vinou celého kmene.*“, in: Toužimský, Josef J.: *Albansko i Albanci*, Osvěta 1880, str. 1032.

uvádím úryvek ze Zlaté Prahy z roku 1911: „*Avšak i v tomto surovém vraždění lze sledovati jistou ušlechtilost, neboť nikdo není tak drzým, aby se dotknul aneb i urazil ženu z plemene, s nímž je u krvi.*“¹⁶⁰ Krevní msta je tedy vnímána poněkud ambivalentně. Na jedné straně jako barbarský zvyk a na straně druhé jako účinný a pochopitelný nástroj, který, v podmínkách života albánské společnosti, nahrazoval státní autoritu.

Obraz nejednotnosti Albánců

Již několikrát jsem se v této práci dotknul toho, že Albánci netvořili nijak jednotný a uvědomělý národní celek. V době, kdy byli součástí Osmanské říše, Albánci na vnější svět působili velmi rozdrobeně a tento dojem nebyl vyvoláván jen skutečností, že albánská společnost byla rozdělena na mnoho často navzájem zneprátelených klanů, ale jejich roztržitost ovlivňovaly i další jevy, jimž se nyní chci věnovat.

Na prvním místě to bylo náboženství. O náboženské situaci v Albánii jsem podrobněji psal v úvodu, nyní tedy stačí jen připomenout, že v době, která je předmětem zájmu této práce, se Albánci podle svého vyznání dělili na muslimy (muslimští Albánci jsou v dobových materiálech často nazýváni tureckým slovem „*Arnaut*“), katolické a pravoslavné křesťany. Právě v této skutečnosti autoři spatřují velmi důležitou příčinu albánské nejednotnosti a v dobách rozmachu albánského národního hnutí je náboženská nejednotnost pokládána za překážku plánům k vytvoření autonomní nebo dokonce samostatné Albánie. Je zajímavé, že se tento argument objevuje i v dobách balkánských válek, kdy došlo k vyhlášení nezávislého albánského státu. Navíc popisy přístupu Albánců k víře spíše jen přispívají k negativnímu obrazu tohoto národa. Rozdrobenost v náboženství u autorů vyvolávala velkou nedůvěru vůči funkčnosti možného albánského státu. V Osvětě z roku 1912 se např. píše: „*Náboženská roztržitost zabránila, aby Albánci vytvořili společné ideje a Albanie se dělí na několik menších Albanií.*“¹⁶¹ Ve stejném článku o několik řádků dále však stojí, že „*...Albánci jsou sice nábožensky velmi snášenliví – často se stává, že v jedné rodině zastoupena jsou dvě různá vyznání – ale přes to mohamedáni neradi vidí přehnané sympatie Albánců katolických k Itálii a Rakousku a pravoslavných k Řecku.*“¹⁶² Tato ukázka na jedné straně podtrhuje náboženskou pestrost země, na straně druhé však ukazuje, že náboženství nehrálo v albánském společenském životě tak podstatnou roli, aby to byl důvod, proč by se Albáncům nemělo podařit vytvořit jednotný stát. Pro mnohé je to možné a to i přes existující řevnivost

---

¹⁶⁰ Třeštítk, Jan: Albánské pohádky, in: Zlatá Praha, číslo 46, 1911, str. 546.

¹⁶¹ Sís, Vladimír: Albánci, in: Osvěta 1912, str. 408.

¹⁶² Sís, Vladimír: Albánci, in: Osvěta 1912, str. 408.

a spory mezi příslušníky jednotlivých náboženských společenství. Vlažnost Albánců k náboženství by mohla být považována spíše za klad, to však znemožňují další charakteristiky, které se týkají víry Albánců. Představy poměrně tolerantního vztahu mezi Albánci doprovázejí věty, které z této tolerance dělají spíše bezzásadovost. Velmi výstižně se tato charakteristika objevuje již v roce 1880 v Osvětě: „...nemělo náboženské vyznání nikdy na Albance velkého účinku a nikdy nestalo se pakou nějakého hnutí v národním jich životě. U Albanců platí přísloví: *Ke ašt špáta, atjé besa, kde jest meč, tam víra. Příklad to nejen jest běžné, ale naznačená jím zásada či vlastně bezzásadnost jeví se také co do náboženství všude v životě albanském.*“¹⁶³ Tyto charakteristiky jistě nejsou nijak povzbudivé, pro českého čtenáře však muselo být poměrně šokující, jestliže se dočetl o tom, že mnozí Albánci příliš nerozlišovali mezi islámem a křesťanstvím a že jejich konverze k islámu měla nezřídka pouze zjištěné důvody. Občas se lze dočíst i o tom, že ke konverzi docházelo ze zlomyslnosti či msty¹⁶⁴ vůči farářům, jejichž autorita byla v určitých krajích velmi malá. O stavu albánského duchovenstva vypovídá velmi výstižně následující ukázka: „*Většina albánského duchovenstva žije v bídném stavu. Kněží bývají cizinci, věřící k nim nemají důvěry, a pak jim schází potřebné vzdělání. Kněz se nijak neliší od obyčejného pastýře. Jeden i druhý nosí zbraň.*“¹⁶⁵

Vlažný vztah k víře dále jen podtrhuje množství a význam pověr, které mezi Albánci přežívaly.¹⁶⁶ Pro mnohé čtenáře bylo čtení o těchto lidových zvěstích asi dost úsměvné¹⁶⁷, ale výčet nejrůznějších pověr, které se navíc bezprostředně dotýkaly náboženské víry, zcela jasně podporoval představy o neuvěřitelné zaostalosti Albánců. Stejně jako tomu je i u ostatních národů, byl také albánský svět plný čarovné moci, čarodějnic a víl a tyto lidové pověry, na kterých nebylo nic špatného, by spíše měly vypovídat o bohatosti albánského folklóru.¹⁶⁸ Jisté praktiky a pověry vztahující se k náboženské víře, však zcela jistě musely

¹⁶³ Toužimský, Josef J.: Albansko i Albanci, Osvěta 1880, str. 1029.

¹⁶⁴ „*Osada u Skadru, kteráž nemohouc se dohodnouti se svým katolickým farářem o hodinu, kdy má sloužiti mši, aby se mu vymstila, přijala islam...*“, in: Toužimský, Josef J.: Albansko i Albanci, Osvěta 1880, str. 1031.

¹⁶⁵ Knotek, Alois: Ze života Albanců, in: Zlatá Praha, číslo 48, 1914, str. 571.

¹⁶⁶ „...pověry a obyčejně národní měly a mají podnes větší význam a vliv v životě albanském než náboženství.“, in: Toužimský, Josef J.: Albansko i Albanci, Osvěta 1880, str. 1029-1030.

¹⁶⁷ „*Nejrozšířenější z nich jest víra v uřknutí, že člověk pohledem ublíží druhému neb až i smrt způsobí. Chválili kdo děti neb dobytek, platí to již za poloviční uřknutí a pohlíželi Albanec na dítě nebo na nemocného, tváří se, jako by chtěl naň plivnouti, jelikož slině přičítá se též zvláštní moc, jakož i nezařikávané vodě, jež přinesena byla z rána ze tří pramenů, aniž se při tom promluvílo.*“, in: Toužimský, Josef J.: Albansko i Albanci, Osvěta 1880, str. 1037.

¹⁶⁸ „*Lidem nepřátelské bytosti jsou Kučera, jež žijí ve vodě ničí a suší prameny, Syčeneza s dvěma psíma očima v předu a dvěma vzadu. Ljubia živí se masem malých dětí. Drangue jest dítě, jež prý s chvosty na ramenou přichází na svět a pomocí jich může lítati. Kdy by matka tajemství to někomu prozradila, dítě by zhynulo. Za bouřných nocí opouští dítě takové kolébku a bojuje v povětrí s hroznými Kučerami tak,*

zejména u věřících čtenářů vyvolat pobouření a odpor. Toužimský ve svém článku popisuje, jaký význam má pro mnoho Albánců svátost oltářní a křest: „*Svätost oltářní chodí prijímati starší mohamedánští Albánci, co prostředek proti bolení zubů, tak jako křtu přikládají zvláštní sílu, kterou zbavuje se tělo zápachu.*“¹⁶⁹

Kromě náboženství to bylo i členění Albánců na dvě velké skupiny – Gegy a Tosky, v němž autoři spatřovali nejednotnost Albánců. Toto rozdělení platí i dnes, avšak rozdíly mezi oběma etnografickými skupinami nejsou nijak zásadní. Odlišnosti panují hlavně v jazyce. Současná spisovná albánština vychází z jižního toskického dialektu, jazyk v severní Albánii a v Kosovu vychází z gegského dialektu. Mezi oběma skupinami existují i jisté kulturní či fyziognomické rozdíly, ovšem na rozdíl od doby, které se věnují ve své práci, již dnes nehrají tak významnou roli. Knihy a články z druhé poloviny 19. století a ze začátku 20. století si v této souvislosti nejvíce všímají právě jazykových rozdílů, zdůrazňují ale také i rivalitu mezi Gegy a Tosky: „*Nářečí obou kmenů různí se tak od sebe, jako as čeština od polštiny, tj. Gegové a Toskové rozumějí si velmi málo, nejsou-li zběhlí v druhém nářečí. Mezi Tosky a Gegy panuje odvěká zášť, jež zavdala v tureckých táborech, kde jedni i druzí se setkali, podnět k nejednomu krveprolití.*“¹⁷⁰

Vztah Albánců k Turkům a Slovanům

Velmi důležitou roli při pohledu na Albánce hrály jejich vztahy s Turky, které Češi považovali za nepřátele balkánských Slovanů, a hlavně jejich vztahy s okolními, zejména slovanskými národy.

Co se vztahu Albánců a Turků týče, některé jevy jsem již uvedl v předchozí kapitole, v části, která se zabývá obrazem aktuálního politického dění. Tam jsme se dočetli, že Albánie byla po celou dobu od konání Berlínského kongresu až do vyhlášení nezávislé Albánie v roce 1912 ve stavu permanentního povstání, které velmi silně oslabovalo pozici Vysoké Porty na Balkáně. Povstání Albánců namířené proti Turkům si zejména v době balkánských válek získalo jisté sympatie, které vedly až k podpoře nároku Albánců na jejich samostatnou národní existenci. Albánské povstání ale dlouho nebudilo velkou důvěru, neboť Albánci často bojovali i proti sousedním slovanským národům, a to často i v řadách turecké armády: „*Vůbec v Albanii trvá toto neuspokojivé vření již od roku 1878, i v pravdě se podobá, že nikoliv bez popudu vlády turecké, jejíž věrolomnost až pověstna. Již po dvě léta strojí se tam pikle, zřizuje*

---

až stromy vyvrací.“, in: Toužimský, Josef J.: Albansko i Albanci, Osvěta 1880, str. 1037-1038.

¹⁶⁹ Toužimský, Josef J.: Albansko i Albanci, Osvěta 1880, str. 1031.

¹⁷⁰ Toužimský, Josef J.: Albansko i Albanci, Osvěta 1880, str. 954.

se silná národní obrana, organizuje se albánská „liga“, nepřátelská jednak Černé Hoře, jednak Srbsku, avšak nejnoveji se rozšířila zpráva, že ostří zbraní albánských namířeno jest i proti Cařihradu.“¹⁷¹ To, že i během protitureckých povstání mnoho Albánců bojovalo věrně v sultánově armádě, opět jen dokládá, že jen těžko mohli Albánci cizince přesvědčit, že nejsou rozděleným národem. Jejich pověst pak kazí i to, že Albánci s Turky po boku nebojovali ani tak z nějakého přesvědčení, ale spíše pro výhody, které jim z toho plynuly. Některé texty tak Albánce popisují jako bezcharakterní lidi, jež lze bez problémů uplatit.¹⁷²

I když se v této práci nezabývám obrazem Turků, není možné nevěšmout si, že jejich pověst byla mnohdy ještě horší než pověst Albánců. Dlouhotrvající vláda Turecka nad Albánií je bez výjimky považována za dobu úpadku, která z Albánců učinila to, čím jsou, tedy národem zaostalým a rozděleným. To, že se Turci vůbec nestarají o rozvoj Albánie, popisuje Josef Toužimský na stavu albánských řek, které jsou zanesené: „*Albanci nejsou tím arcí vinni. Úkol jich při tom byl jen trpný a veškerá vina jest na moci osmanské: kamkoliv ona zasáhla, tam jak přísloví praví, ani tráva více nerostla.*“¹⁷³ Také neuvěřitelná chudoba, v níž většina Albánců žila, je někdy dávána na vrub Osmanské říše,¹⁷⁴ což do jisté míry může v očích čtenáře Albánce ospravedlňovat. Toto ospravedlňování Albánců je velmi výrazné v článku Aloise Knotka¹⁷⁵, který nejen že dává osmanské správě veškerou vinu za stav země, kde žijí Albánci, ale Albánce vnímá jako jeden z nejschopnějších národů uvnitř mnohonárodnostní říše, kteří měli hlavní zásluhu na všem pozitivním, k čemu v Osmanské říši došlo. Je těžké soudit, zda to autor myslel upřímně, nebo šlo jen o záměrnou snahu očernit upadající Osmanskou říši, která utlačovala „bratrské“ slovanské národy, leč zcela jistě tím prospěl obrazu Albánců. Ti byli v jeho podání představeni jako schopný a vzdělaný národ, který však byl Turky využit tak, že veškerá jeho tvůrčí síla měla prospěch jen pro říši a nikoliv pro samotné Albánce.

Ani obraz vztahu mezi Albánci a slovanskými národy v jeho sousedství není nijak jednoznačný. V případech, kdy Albánci spolupracovali s Turky, jsou i oni vnímáni jako

¹⁷¹ Shromáždění albánského spolku, in: Světozor, číslo 19, 1880, str. 226.

¹⁷² „*Vůdcové nespokojených plemen byli získáni řády i dary a internováním v cařihradských i skutarských palácích, v hodnostech generálských, jiní obohaceni byli pozemky a penězi a zanecháni na svobodě.*“, in: Sís, Vladimír: Albánci, in: Osvěta 1912, str. 409.

¹⁷³ Toužimský, Josef J.: Albansko i Albanci, Osvěta 1880, str. 952.

¹⁷⁴ „*...v Albansku mohlo by býti lépe, a že by opatření se mohlo aspoň proti hladu, který v horských krajinách mívá kruté účinky, pod vládou osmanskou však zajisté tak nebude.*“, in: Toužimský, Josef J.: Albansko i Albanci, Osvěta 1880, str. 953.

¹⁷⁵ „*...Albanci dali Turecku nejvynikající generály a státníky, vysoké úřady tureckého soudnictví jsou v rukou Albánců. Turecká literatura děkuje za svůj veliký rozmach v posledních letech jedině spisovatelům a básníkům, kteří vyšli z malých chalup albánských. Kde by bylo dnes Řecko, kdyby v řadách jeho vojska nebyli Albanci?*“, in: Knotek, Alois: Ze života Albánců, in: Zlatá Praha, číslo 48, 1914, str. 571.

neprátele; jinde se můžeme dočíst i o spolupráci mezi Albánci a Slovy. Přeci jen však převažuje obraz nepřítele a nejsou-li Albánci vnímáni vysloveně jako nepřátelé, pak jsou ve srovnání se Slovy vždy považováni za ty zaostalejší.¹⁷⁶ Porovnáváním Albánců a Slovanů (Černohorců) vynikal především Josef Holeček, na jehož zkušenosti se odvolávají i jiní autoři. Jejich obraz jako nepřátel Slovanů je vždy doprovázen obrazem Albánců jako věrného tureckého spojence a to pak hned dvakrát vůči Albáncům vytváří negativní postoj: „*Albanci, praví J. Holeček, jsou nejnebezpečnějším nepřítelem Černohorcův. Albánští či arnautští bašibozuci tvořili vždy jádro tureckých vojsk proti Černé Hoře operujících.*“¹⁷⁷ Velmi kriticky autoři vnímají i rozdíl mezi chováním Slovanů k Albáncům a naopak.¹⁷⁸ Albánci jsou vždy těmi, kteří utlačují druhého, byť sami žijí v oblastech, kde netvoří většinu. Také popisování rozdílů mezi Slovy a Albánci vyznívá hůře pro Albánce a je-li řeč o Slovanech, pak někteří autoři Albáncům odjímají ctnosti, o nichž na jiném místě s nadšením a píšou.¹⁷⁹ Ani při pozorování toho, jak je popisován vztah Albánců a Slovanů, se nemůžeme zbavit pocitu, že i zde dochází k náznakům, že Albánci jsou velmi rozdělení. Na jedné straně jsou Albánci největšími nepřáteli Slovanů, na straně druhé stejný autor uvádí, že v jistých oblastech jsou oba národy na sobě životně závislé a vzájemně spolupracují.¹⁸⁰

Obraz ženy a rodiny v albánské společnosti

Na závěr této kapitoly bych se rád věnoval obrazu albánské ženy a rodiny. Její postavení v albánské společnosti bylo velmi složité, neboť na jedné straně byla žena velmi vážená a nedotknutelná, na straně druhé však na jejích bedrech ležely všechny domácí práce a její postavení uvnitř rodiny a rodu bylo obvykle velmi podřadné. V každém případě byl život žen velmi těžký. Kromě těžké fyzické práce žena neměla téměř žádná práva a její život byl zcela v rukou muže. Ženy však byly často využívány jako prostřednice k jednání mezi zneprátenými rody a na ženy se nevztahovala krevní msta. Většinou tak pouze ženy zajišťovaly chod rodiny a rodu, neboť muži se ukrývali před krevní mstou. Ženy se směly

¹⁷⁶ „*Poměry v Albanii jsou asi takové, jako byly na Černé Hoře před 150 lety.*“, in: Holeček, Josef: Na Černou Horu a Černá Hora koncem věku, Praha 1899, str. 264.

¹⁷⁷ Výjev pouliční ve Skadru, in: Světozor, číslo 25, 1880, str. 298.

¹⁷⁸ „*Kdežto na Černé Hoře vládne naprostá snášenlivost náboženská i národnostní, takže Albanci zde usedlí v ničem nejsou zkracováni, daří se Srbům, usedlým mezi Arnauty, nedobře. Jsou stále štváni jako zvěř, nejsou ani okamžikem jisti životem a majetkem...*“, in: Rohlena, Josef: Výlet k Arnautům, in: Osvěta 1912, str. 853.

¹⁷⁹ „*Umějí se bít, ale nemají památky po oné heroické zkušenosti, kterou se vyznamenávají Černohorci.*“, in: Výjev pouliční ve Skadru, in: Světozor, číslo 25, 1880, str. 298.

¹⁸⁰ „*Slované jsou nejbližšími, nejpřímějšími sousedy Albánců. V mnohých krajích jsou s nimi tak spřeženi, že je nelze roztrhnouti, tak srostlí, že je nelze odříznouti, aby to nebylo smrtí pro jednu nebo druhou stranu.*“, in: Holeček, Josef: Na Černou Horu a Černá Hora koncem věku, Praha 1899, str. 278.

pohybovat a pracovat beze strachu, že se stanou její obětí. Z tohoto důvodu se žena těšila vážnosti, jež však příliš neulehčovala její denní všední život, který byl ve znamení práce a vykonávání mužovy vůle.

O tom, že život albánských žen nebyl nijak lehký, vypovídají i popisy vzhledu žen. Cestovatelé tak nadšeně popisují krásu mladých dívek,¹⁸¹ ovšem pravým opakem jsou popisy dospělých žen, na jejichž vzhledu se velmi silně projevila těžká práce, kterou musejí vykonávat.¹⁸²

V podobném ostrém kontrastu autoři líčí postavení ženy ve společnosti. Jak už jsem napsal, těšily se ženy velké úctě a zabít ženu bylo nemyslitelné.¹⁸³ Výjimkou byla pouze její nevěra, kdy manžel měl právo svoji ženu zabít. V mužově přítomnosti však nesměla téměř nic a její osud byl zcela v rukou otce, bratrů nebo manžela.¹⁸⁴ O tom, že veškeré práce - a to i ty, které jsou v našich končinách výsadou mužů - byly povinností ženy, píše i následující ukázka, jež navíc ukazuje velkou žárlivost albánských mužů: „*Ženy dělají veškeré domácí práce, vyrábějí oděvy, pracují na vinicích, kácí dříví a pracují na poli(...)* Muž, ať otec rodiny, manžel či bratr, strřeže ženu, dceru neb sestru s takovou přísností, že chápe se zbraně, utkví-li na některé jen pohled kohos cizího.“¹⁸⁵

Autorita mužů, zejména otců, je nesporná a téměř všechny statě, které se zaobírají albánskými zvyky, potvrzují, že ani sňatek nebyl pro ženu nijak veselý a rozhodně ji nepomohl vyvázat se z otrockého postavení v rodině. Zásnuby i sňatek samozřejmě nebyly v režii ženy, v tomto ohledu však nebyla nijak lepší ani situace muže, neboť o tom, kdo se s kým zasnoubí, rozhodovali otcové a sňatky mezi jednotlivými rodinami měly velmi často politický účel. Byly nástrojem k usmíření mezi rody a k posílení jejich moci, a tak zcela běžným jevem bylo, že rodiny zasnubovaly své děti již v kolébce.¹⁸⁶

---

¹⁸¹ „Albánská dívka od 12 - 16 let může být počítána mezi nejpodarenější exempláry ženské krásy. A je nejen krásna, nýbrž je zvláštností krásy. Albánská krasavice je hravá, s očima plnými šelmovství, jež se u těch, které již (ovšem zákonitým způsobem) lásku okusily, mění se v požár smyslnosti.“, in: Holeček, Josef: Na Černou Horu a Černá Hora koncem věku, Praha 1899, str. 271.

¹⁸² „Časný sňatek a tvrdá, těžká práce zhyzdí v nekratší době hezkou a výraznou tvář mladých albánských děvčat. Tak shledáváme jen ošklivé obličejy žen, oblečených v nevkusné, neforemné šaty. V bojích podporují ženy své muže. Nosí náklady i zbraně, pohřbívají mrtvé, ošetřují raněné, zvláštní oblibou vysílají je jako parlamentáře.“, in: Škatula, Emanuel: Válka na Balkáně, Válečné tažení Bulharska, Srbska a Černé Hory proti Turecku, Praha 1913, str. 292.

¹⁸³ „Ženy jsou Albancům nedotknutelné, zavraždění ženu platí za hanbu, jež utkví na celém kmenu jak znamení Kainovo.“, in: Toužimský, Josef J.: Albansko i Albanci, Osvěta 1880, str. 1035.

¹⁸⁴ „Poměr ženy v rodině a k muži jest velmi podřízený. Co dívka poddána jest úplně vůli otcově a co žena jest otrokyní muže.“, in: Tamtéž

¹⁸⁵ Tamtéž, str. 1036.

¹⁸⁶ „Otec zasnubuje syny i dcery dle své vůle, aniž se jich ptá po jejich náklonnosti, nezřídka zasnubují se dívky již v kolébce, a zejména platí to o jednorozeném synu, jenž zpravidla do tří roků má nevěstu.“, in: Toužimský, Josef J.: Albansko i Albanci, Osvěta 1880, str. 1036.

Tyto skutečnosti o postavení ženy v albánské společnosti se jistě sotva setkaly se sympatiemi u čtenáře ze střední Evropy. Pochopit jistě nemohl ani chování manžela a jeho rodiny k nevěště. Musela-li žena v rodině vlastního otce do úmoru dít, sňatkem se tohoto břemene nezbavila a její společenské postavení se ještě zmenšilo. Nevěsta byla v manželově rodině vlastně trpěna, stala se služkou manžela a jeho rodičů a jedinou její nadějí bylo to, že sama vychová syna, který jednoho dne do jejich domu přivede nevěstu, jež pak bude sloužit jí. Tyto nezáviděníhodné poměry zaznamenalo mnoho cestovatelů a badatelů, kteří o nich psali v podobném duchu jako např. Josef J. Toužimský ve svém článku v časopise Osvěta z roku 1880. Toužimský píše: *Nevěsta má nejen ve svém muži neobmezeného pána, ale jest povinna chovati se s největší skroušeností a úctou i k celému novému příbuzenstvu, z něhož každému na potkání ruce líbá. Rodiče ženichovi mají nad ní jako nad synem otcovské právo a mohou ji, kdy by se jim nelíbila, prostě poslati zpět (...) Se svým manželem nejen před nikým nemluví, ale ostýchá se i jméno jeho vysloviti. Také manžel zahodil by se dle náhledů albánských, kdy by osvědčoval před někým laskavost k ženě neb mírně s ní mluvil.*¹⁸⁷

Předmětem zájmu u všech národů jsou nějaké specifické tradice, které se nikde jinde nevyskytují. I Albánci měli několik takových zvyků, které upoutaly pozornost cizinců. V mnoha knihách se celé kapitoly věnují albánským zvykům a tradicím, jež byly opravdu velmi pestré. V souvislosti s obrazem Albánců zaujmou např. některé svatební zvyky, které vykazovaly řadu zvláštností. Podrobně se o průběhu svateb a dalších slavností lze dočíst např. v Siebertzově knize „Albanien und die Albanesen“¹⁸⁸, zajímavý přehled zvyků ale nabízejí i některé články v časopisech. V Albánii bylo zvykem, že během svatebního dne hrál důležitou roli ženichův druh, který ženicha během svatebního obřadu zastupoval v mnoha záležitostech ve vztahu k nevěště. V mnohokrát zmíněném článku od Josefa Toužimského se o tom píše následující: *„Hlavní úkol při svatbě nenáleží ženichu, ale družbovi, vlam zvanému, s nímž vstoupí ženich v pobratimstvo. Vlam baví společnost a prokazuje veškerý službě nevěště. Místo ženicha jde vlam políbit nevěstu na ústa, začož ona jemu políbí ruku.“*¹⁸⁹

Naprosto výjimečným byl u žen fenomén zaslíbení se panenskosti (*virgjerëshat*), což byla jediná možnost, jak žena mohla získat stejná práva jako muž.¹⁹⁰ Jsou dva důvody, proč se mladá dívka stane „virgjäreshë“, tedy zaslíbí se panenskosti a začne žít jako muž.

---

¹⁸⁷ Toužimský, Josef J.: Albánsko i Albánci, Osvěta 1880, str. 1036-1037.

¹⁸⁸ Např. v kapitole „Albanesenhochzeit“, in: Siebertz, Paul: Albanien und die Albanesen, Wien 1910, str. 224-241.

¹⁸⁹ Toužimský, Josef J.: Albánsko i Albánci, Osvěta 1880, str. 1036.

¹⁹⁰ „Žena se pro vždy vzdá sňatku a přijme mužský oděv, aby si pojistila právní postavení, jaké mají muži.“

Za prvé, když zasnoubená dívka odmítne za jakýchkoli okolností vzít si svého snoubence, přestože jí žádné takové právo podle Kanunu nepřísluší. V patriarchální albánské společnosti jsou svatby často sjednány již při narození, ne-li dříve, nebo v raném dětství. Proto není výjimkou, že mladá dívka snoubence odmítne. V tom případě se stává „virgjëreshë“ a musí na svých prsou nosit znamení a deset grošů, které jí daroval snoubenec jako svatební dar; a které musí nosit až do snoubencovy smrti. Toto je uznání, že dívka, mladý muž a rodiče jsou spojeni. Nikdo jiný nesmí požádat o její ruku, protože už jednou odmítla své zasnoubení. „Virgjëreshë“ zůstává spojena se snoubencem, který jí byl určen, dokonce i tehdy, když si on vybere jinou ženu za manželku. Až po jeho smrti je dívka volná. Kanun jí pak dává právo ke svatbě.

Další a častější důvod je pokračování další generace klanu, v případě, že v rodině nezůstal jiný nebo nově narozený mužský člen na dlouhou dobu. V Albánii pouze muži mohou být hlavou domácností, a proto mohou dědit rodinný majetek. Pokud v rodině není žádný syn, hrozí, že rodinný majetek (dům a půda) připadne rodině dceřina manžela nebo někomu z nepokrevních příbuzných. Aby se tomuto předešlo, rodina často označí dceru jako zapřísáhlou pannu. Rodiče dívku označí „sose“, což značí poslední, na čemž klan velice lpí. Lpí na naději, že ona bude poslední ženou narozenou v rodině. „Virgjëreshë“ slíbí svou panenskost před stařešiny klanu, obdrží mužské jméno a začíná žít jako muž. Podle tradiční albánské společnosti je důležitou známkou mužství oděv. Muži si oblékají kalhoty, náramkové hodinky a přiléhavé čepice zvané „qeleshë“; ženy se odívají do sukní, zástěr a šátků a dalších tradičních domácích šatů. Když se žena obléká jako muž, je považována za muže. Její šat mění její rod, „gender“. Proto si také „virgjëreshë“ krátí své vlasy, odívá se jako muž a místo ženského šátku si bere bílou plstěnou čapku. A dále: jedná, chodí, pracuje, mluví jako muž, za něhož ji pokládá i její rodina a kmen. Kouří tabák, pije pálenku a nosí opasek. Panna se těší respektu společnosti a muži z vesnice ji přijímají jako muže sobě rovného. „Virgjëreshë“ má nyní právo zasahovat do mužských záležitostí, tj. účastnit se diskusí s jinými muži a stejně tak chodit s nimi např. zastřílet.¹⁹¹

V této kapitole jsem se snažil ukázat témata, kterých si všímali autoři, jež na konci 19. století a na začátku 20. století psali o Albáncích. Myslím, že na základě uvedených témat a způsobu, jakým byla zpracována, si lze udělat obraz o tom, jaký byl obraz Albánců. Tato

---

in: Vinař, Josef: O Albáncích a albánské literatuře, in: Osvěta 1912, str. 804.

¹⁹¹ Gjeçov, Shtjefën: Kanuni i Lekë Dukagjinit, Shkodër 2001, z albánštiny přeložili Diana a David Freiovi.

kapitola tak potvrdila a doplnila poznatky, které jsou o Albáncích patrné již z kapitoly o obrazu země.

V. ZÁVĚR

Tato práce se zabývala obrazem Albánců v české společnosti v době druhé poloviny 19. století a na začátku 20. století. Toto téma jsem se snažil zobrazit na základě dobového pramenného, tiskem vyšlého materiálu. Studoval jsem knihy a články v časopisech, které se týkají Albánie a Albánců, a všiml si toho, o jakých tématech – a jak – autoři většinou psali. Domnívám se, že na základě toho si lze udělat poměrně dobrou představu o tom, jak byly českou společností Albánci vnímáni.

Jaký tedy byl obraz Albánců a je možné potvrdit původní domněnku, že obraz Albánců byl špatný, neboť jej ovlivnily přirozené české sympatie k balkánským Slovanům, pro něž byli Albánci většinou nepřáteli? Předchozí dvě kapitoly jasně ukazují, že dobové materiály představovaly Albánce jako jeden z nejzaostalejších národů v Evropě. Albánci jsou vnímáni jako národ, který žije v izolaci a v podmínkách, které na začátku nového 20. století připomínají spíše život před mnoha stovkami let, o němž čteme jen v historických románech. Obraz neuvěřitelné chudoby a zaostalosti je tedy hlavním námětem všech knih a článků, které se o Albáncích alespoň zmiňují, a je zřejmé, že tyto skutečnosti jistě u českých čtenářů nevyvolávaly k Albáncům velké sympatie. Šlo by tedy říci, že obraz Albánců byl negativní, což by podtrhovalo jejich časté ztotožňování s vrahy a zločinci, kteří jsou navíc velmi úplatní a bezcharakterní, neboť za úplatu jsou schopni spojit se s nepřítelem a v řadách tureckého vojska tvrdě bojovat proti utlačovaným slovanským národům. Albánci je dále zobrazováni jako divoký, bojovný a mstivý člověk, který je velmi urážlivý a nevyzpytatelný. Navíc se život albánské společnosti řídí velmi tvrdými zvykovými zákony, jejichž součástí je „barbarská“ krevní msta, která stojí za vylidněním celých oblastí a která je brzdou rozvoje albánské společnosti ve všech směrech. Toto negativní vnímání Albánců ještě podtrhuje obraz nejednotnosti albánského národa. A nejde jen o nejednotnost náboženskou, která je považována za zásadní překážku pro další rozvoj Albánců a pro možnost vytvořit v budoucnosti samostatný albánský stát, důležitá je i rozštěpenost Albánců na dvě etnografické skupiny, Gegy a Tosky, v jejichž rámci se Albánci dále rozdělují na mnoho kmenů, které mezi sebou bojují. Také to jen zvýrazňuje pohled na Albánce jako na lidi, kteří, když nebojují proti svým vnějším nepřítelům, musí bojovat mezi sebou, neboť boj je pro Albánce životní přirozeností. Přidáme-li k tomu ještě zobrazení neveselého postavení ženy, které muselo být z pohledu českého čtenáře naprosto šokující, není se co divit, že Albánci se u Čechů netěšili velkým sympatiím.

Původní předpoklad, že negativní obraz Albánce je způsoben tím, že proti Albáncům a Turkům neustále bojovaly okolní slovanské „bratrské“ národy, s nimiž Češi velmi

sympatizovali, se potvrdil jen z části. Albánci jsou vskutku vyobrazeni jako úhlavní nepřátelé Černohorců a jako věrní bojovníci v řadách osmanského vojska, avšak velmi často nalézáme zprávy o tom, jak vedle sebe Albánci a Černohorci žijí v míru a spolupracují spolu. Čeští autoři vnímají Albánce jako národ, který téměř ve všech ohledech zaostává za slovanskými národy na Balkáně a který, kdyby s nimi více spolupracoval, mohl by se dostat na vyšší kulturní a civilizační stupeň. Nemám důvod se domnívat, že by byl obraz Albánců nějak záměrně poškozován. Češi samozřejmě sympatizovali s balkánskými Slovany, ale z materiálů, které jsem prostudoval, nevyplývá, že by české sympatie pro „bratrské“ slovanské národy byly příčinou takového obrazu Albánce, jaký byl. Tento obraz nejvíce ovlivňovaly sociální a kulturní poměry, v nichž tehdy Albánci žili.

Na druhé straně se ale vedle tohoto negativního obrazu Albánců často objevují i popisy Albánců, které do značné míry zmírňují jejich negativní obraz. Ze starých albánských zvyků všichni vyzdvihují úctu k hostům a velkou váhu cti pro všechny Albánce, pro jejich očistění je Albánec ochoten položit i život. Kromě toho Albánci vynikají svojí skromností, poslušností a věrností. Albánci jsou zobrazováni jako velmi odvážní bojovníci, kteří dosud neztratil jakousi rytířskou, jež je jim vlastní. Zde se tedy dostáváme k tomu, že jisté vlastnosti byly vnímány velmi ambivalentně. Jako příklad jsem uvedl krevní mstu, která je na jedné straně považována za barbarský a brutální čin, na straně druhé mnozí chápou, že v podmínkách, kde státní autorita má jen malou nebo žádnou moc, je krevní msta účinným nástrojem k zajištění pořádku a chodu celé společnosti. Co se náboženství týče, jsou sice Albánci rozděleni, ale na druhé straně mnozí autoři pozitivně vnímají, že Albánci jsou poměrně nábožensky tolerantní a že by tak náboženská polarizace neměla Albáncům zabránit vytvořit vlastní stát. Ve prospěch Albánců hovoří i to, že po celou druhou polovinu 19. století a hlavně na začátku století musela turecká armáda soustřeďovat v Albánii silné vojsko, které se neúspěšně snažilo potlačit albánské povstání. Zejména v době těsně před balkánskými válkami byli Albánci vnímáni jako stateční bojovníci proti upadající Osmanské říši na Balkáně a vysloužili si tím mnoho sympatií. V této době mnozí autoři upozorňují na to, že Albánci jsou národem, který má právo na vlastní národní existenci a který má právo vytvořit vlastní stát.

Nelze tedy říci, že by byl obraz Albánců zcela negativní. Ve většině textů se objevují jak negativní, tak pozitivní charakteristiky Albánců a s jistotou mohu konstatovat, že Albánci byli vnímáni v lepším světle než Turci. Vždyť i v ukázkách, které jsem v této práci uvedl, autoři považují Turky zodpovědné za poměry, které v Albánii panovaly. I Albánci jsou tak mnohými vnímáni jako oběť turecké agrese a nesmrtelnou slávu Albáncům zajišťuje muž,

pod jehož vedením Albánci dokázali v 15. století po dobu 20 let úspěšně vzdorovat armádám tureckých sultánů. Tímto mužem byl Gjergj Kastrioti Skanderbeg, který je považován za nejvýznamnějšího Albánce v dějinách vůbec.

Velkou roli při utváření obrazu Albánců jistě hrálo to, že i přes všechny knihy a časopisecké články, které se věnují Albáncům, zůstali Albánci na začátku 20. století národem, o němž bylo velmi málo informací, a přímých kontaktů mezi Čechy a Albánci bylo ještě méně. Tuto neznalost albánské kultury v našem prostředí ještě více prohlubovala jazyková bariéra. Tato izolovanost a z českého pohledu i jistá exotičnost Albánců však pomáhala vytvářet mnoho romantických představ o Albáncích a Albánii, které nemusely být pouze negativní. Zmíněná izolovanost a nepřístupnost Albánie byly lákadlem pro české cestovatele, kteří toužili navštívit zemi nezasazenou civilizací, kde žije „čistý a nezkažený lid, jež si uchoval mnoho starobylých rytířských vlastností a zvyků.“

Kdybych tedy měl shrnout, jaký tedy byl obraz Albánců, musím říct, že převládá obraz divokého, izolovaného, chudého a v mnoha směrech rozděleného národa, který ovšem není tak špatný, jaká je jeho pověst a který si svým tradičním protitureckým odporem navždy zajistil místo v evropských dějinách. Jde navíc o zajímavý národ s bohatým folklórem a s originálními zvyky. Má hypotéza se tak potvrdila jen z části, neboť jsem našel dostatek materiálu, který Albánce ukazuje v pozitivním světle. Základní charakteristiky Albánců (divokost, izolovanost, chudoba a roztržitost) jsou však jevy spíše negativní, které stojí v pozadí všech textů o Albáncích.

Nezdá se také, že by se pohled na Albánce zásadně lišil mezi českými a německy píšícími autory, jejichž díla byla důležitým zdrojem informací i pro české spisovatele a cestovatele.

Čtenář této práce si možná povšimne nepříliš velkého množství pramenného materiálu, který jsem využil pro zpracování tohoto tématu. V této souvislosti je třeba připomenout, že knih ani článků v časopisech není mnoho a navíc jsou si tyto texty poměrně podobné. Ve velké většině textů nalezneme stejná témata. Materiál, který představuji v této bakalářské práci, je tak spíše reprezentativní a neznamená to, že jsem zde využil vše, co bylo o Albáncích ve sledované době dostupné. Úryvky z pramenného materiálu jsem do textu začleňoval zcela záměrně, neboť jsem se snažil úryvkem z dobového materiálu doložit to, o čem jsem zrovna psal. Část těchto úryvků je v hlavním textu, neboť zastupují názory, které jsou i pro ostatní texty zcela typické, další úryvky nalezneme v poznámkách pod čarou, kde spíše jen dokresluji to, o čem píši.

Co se žánru týče, setkáme se nejčastěji s cestopisy, etnografickými studii a reportážemi, časté jsou i eseje o historii, kultuře a dokonce i o literatuře. Překladů albánské literatury je však v češtině minimum. Na druhé straně mne však překvapila skutečnost, že materiálu o Albáncích je ve sledované době mnohem více než například o Řecích, což možná souvisí s tím, že zájem českých žurnalistů a cestovatelů byl zaměřen především na slovanské národy na Balkáně, které s Albánci bezprostředně sousedily a s nimiž se tyto národy často dostávaly do střetu. Albánská otázka také byla důležitou záležitostí ve vztahu mezi velmocemi, které se nažily na Balkáně získat co největší vliv.

Otázka, která se nabízí a která by mohla být předmětem dalšího zkoumání, je, jaký je obraz Albánců v české společnosti dnes a do jaké míry se za posledních sto let proměnil. Osobně se domnívám, že jisté představy či stereotypy o Albáncích, o nichž jsem se v této práci zmínil, přetrvávají dodnes. Téměř stejná je neznalost Albánců, jejich historie a kultury a také dnes chybějí překlady albánské literatury do češtiny. Informace jsou dnes samozřejmě dostupnější než na počátku 20. století a také osobní kontakty mezi Čechy a Albánci jsou mnohem častější než dříve. I dnes u mnohých Čechů přetrvávají představy o Albáncích jako o divokém a trochu tajemném národě, který patří mezi nejchudší v Evropě. To už by ale bylo námětem jiné práce...

Prameny a literatura

Seznam použitých pramenů:

Časopisy:

Osvěta, 1880, 1912

Světobzor 1880

Zlatá Praha 1911, 1914

Články:

Knotek, Alois: Ze života Albanců, in: Zlatá Praha, číslo 48, 1914

Rohlena, Josef: Výlet k Arnautům, in: Osvěta 1912

Sís, Vladimír: Albánci, in: Osvěta 1912

Toužimský, Josef J.: Albansko i Albanci, Osvěta 1880

Třeštík, Jan: Albánské pohádky, in: Zlatá Praha, číslo 46, 1911

Vinař, Josef: O Albáncích a albánské literatuře, in: Osvěta 1912

Shromáždění albánského spolku, in: Světobzor, číslo 19, 1880

Výjev pouliční ve Skadru, in: Světobzor, číslo 25, 1880

Naučné slovníky:

Ottův slovník naučný, Olomouc, 1996 (1. vydání v roce 1888),

Cestopisy, studie, překlady literatury:

Byron, George Gordon: Childe-Haroldova pouť, Praha 1890 (české vydání)

Čechov, Václav: Macedonie a válka slovansko-turecká, 1903

Dvorský, Viktor: Albánské a černohorské obrázky, Praha 1913

Hajný, M.: Arnautské pohádky, Brno 1911

Jarník, Hertvít: Přepis albánštiny, Praha 1911

Klofáč, Václav J.: Balkanská rakouská politika, Praha 1903

Křenek Jaroslav: Vzpomínky na vojnu v Albanii, Jihlava 1924

Mečř, Karel: Povídky válečného zpravodaje z Balkánu, 1914

Neumann, Stanislav K.: Elbasan, Praha 1922

Škatula, Emanuel: Válka na Balkáně, Válečné tažení Bulharska, Srbska a Černé Hory proti Turecku, Praha 1913

Taburno, I. P.: Boj Slovanstva za svobodu, Rokycany 1913

Vinař, Josef: Národní zpěvy albánské, Praha 1911

Hahn, Johann Georg von: Albanesische Studien, Wien 1854

Hahn, Johann Georg von: Reise von Beograd nach Saloniki, Wien 1868

Jarník, Jan Urban: Zur albanischen Sprachkunde, Leipzig 1881

Kopčević, Spiridion: Das Fürstentum Albaniens, Berlin 1914

Kopčević, Spiridion: Mazedonien und Altserbien, Wien 1889

Kopčević, Spiridion: Oberalbanien und seine Liga, Leipzig 1881

Kopčević, Spiridion: Etnographische Studien in Oberalbanien, 1880

Jäckh, Ernest: Die türkischen Kriegslager durch Albanien, 1912

Siebertz, Paul: Albanien und die Albanesen, Wien 1910

Gerstner, Otto von: Albanien, Wien und Leipzig 1913

Elbasan, Argyrokastron, Joannina, Corfú, Philiaates, Wien 1885

Frashëri, Sami: Was war Albanien, was ist es, was wird es werden? Gedanken und

Betrachtungen über die unser geheiligtes Vaterland Albanien bedrohenden Gefahren und deren Abwendung, z tureckého originálu (Bukurešť 1899)
přeložil A. Traxler, Wien, Leipzig 1913

Seznam použité literatury:

Naučné slovníky:

Encyklopedie Universum, IV. svazek, Praha 2002
Malá československá encyklopedie, Praha 1986
Masarykův slovník naučný, Praha 1933
Ottův slovník naučný nové doby, Praha 2002 (původní vydání 1938)

Brockhaus Enzyklopädie, VIII. Svazek, Wiesbaden 1969

Sborníky:

Daum, Werner a kolektiv: Albanien zwischen Kreuz und Halbmond, München 1998
články: Bartl, P.: Albanien unter osmanischer Herrschaft, str. 117-142
Puto, A.: Von Berliner Kongress bis heute: Historischer Überblick, str. 296-300

Ostatní:

Cvijić, Jovan: Balkanské otázky, Praha 1924
Daneš, Jiří Viktor: Balkán po válce roku 1913, Praha 1913
Danev, Stojan: Balkánský svaz a válka s Tureckem 1912-1913, Praha 1935
Dittrich, Zdeněk R.: Balkánské kolbiště a evropské mocnosti, Brno 1998
Glenny, Misha: Balkán, Praha 2003
Honzák, F., Pečenka, M.: Evropa v proměnách staletí, Praha 1997
Hradečný, Pavel: Albánská socialistická lidová republika, Praha 1977
Kupka, Jiří S.: Balkánský sud prachu, Český Těšín 2003
Liščák, V., Fojtík, P. : Státy a území světa, Praha 1998
Moravcová, Mirjam: Obraz Bulhara v pohledu současné české společnosti, in: Les études balkaniques tchéques IX, UK, Praha 1994
Pelikán, Jan: Dějiny Srbska, Praha 2005
Rychlík Jan, Kouba Miroslav: Dějiny Makedonie, Praha 2003
Sobotková, Hana: Obraz osmanského Balkánu v české publicistice v letech 1875 až 1914, FF UK, obhájeno v roce 1999
Šesták Miroslav, Tejchman Miroslav, Havlíková L., Hladký L., Pelikán J.: Dějiny jihoslovanských zemí, Praha, 1998
Weizhmann, Michael W.: Balkán : 2000 let mezi Východem a Západem, Praha 1996
Žáček, Václav: Češi a Jihoslované v minulosti, Praha 1975

Cvijić, Jovan: Balkansko poluostrvovi južnoslovenske zemlje, Beograd 1987
Gječov, Shtjefën: Kanuni i Lekë Dukagjinit, Shkodër 2001